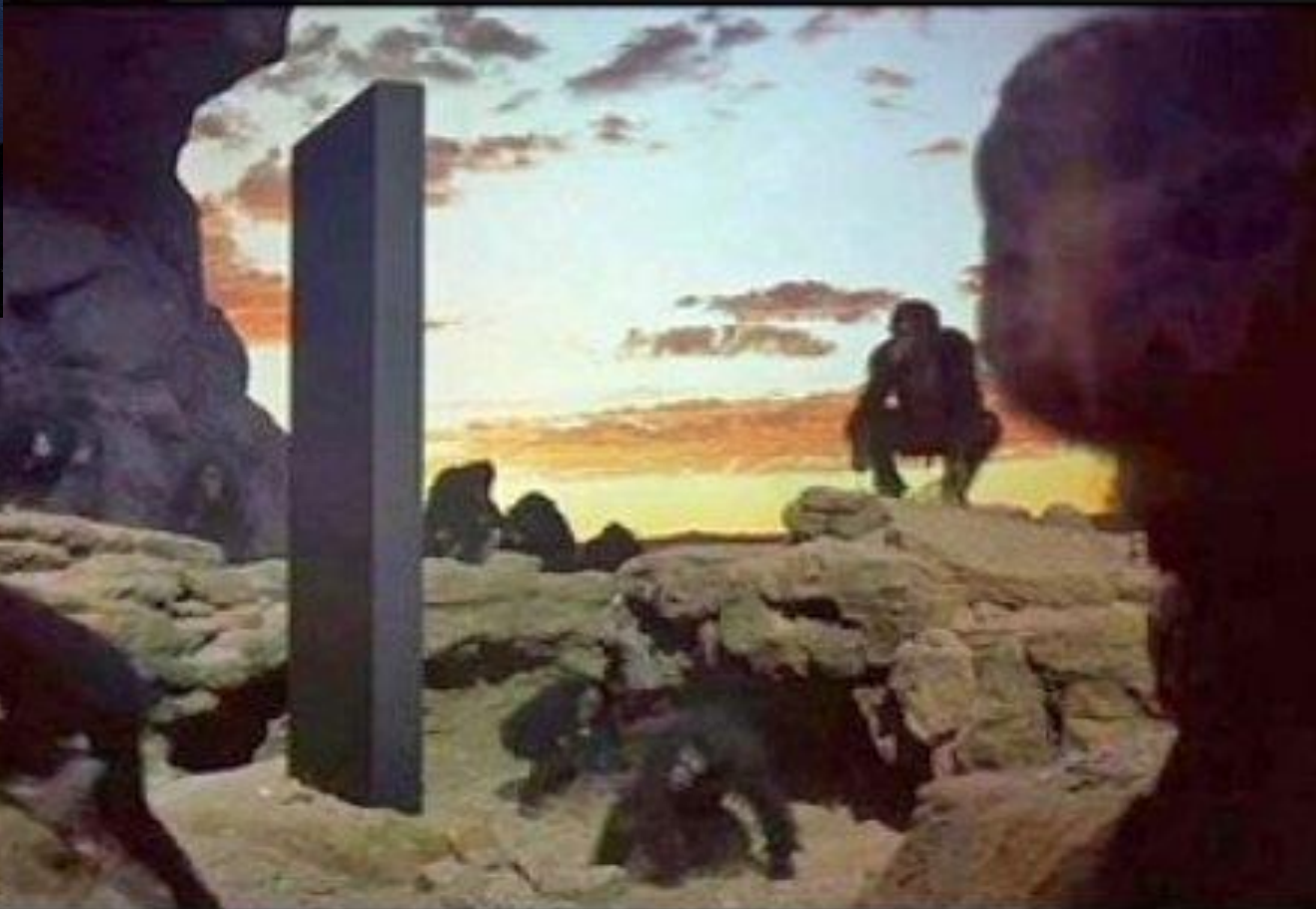
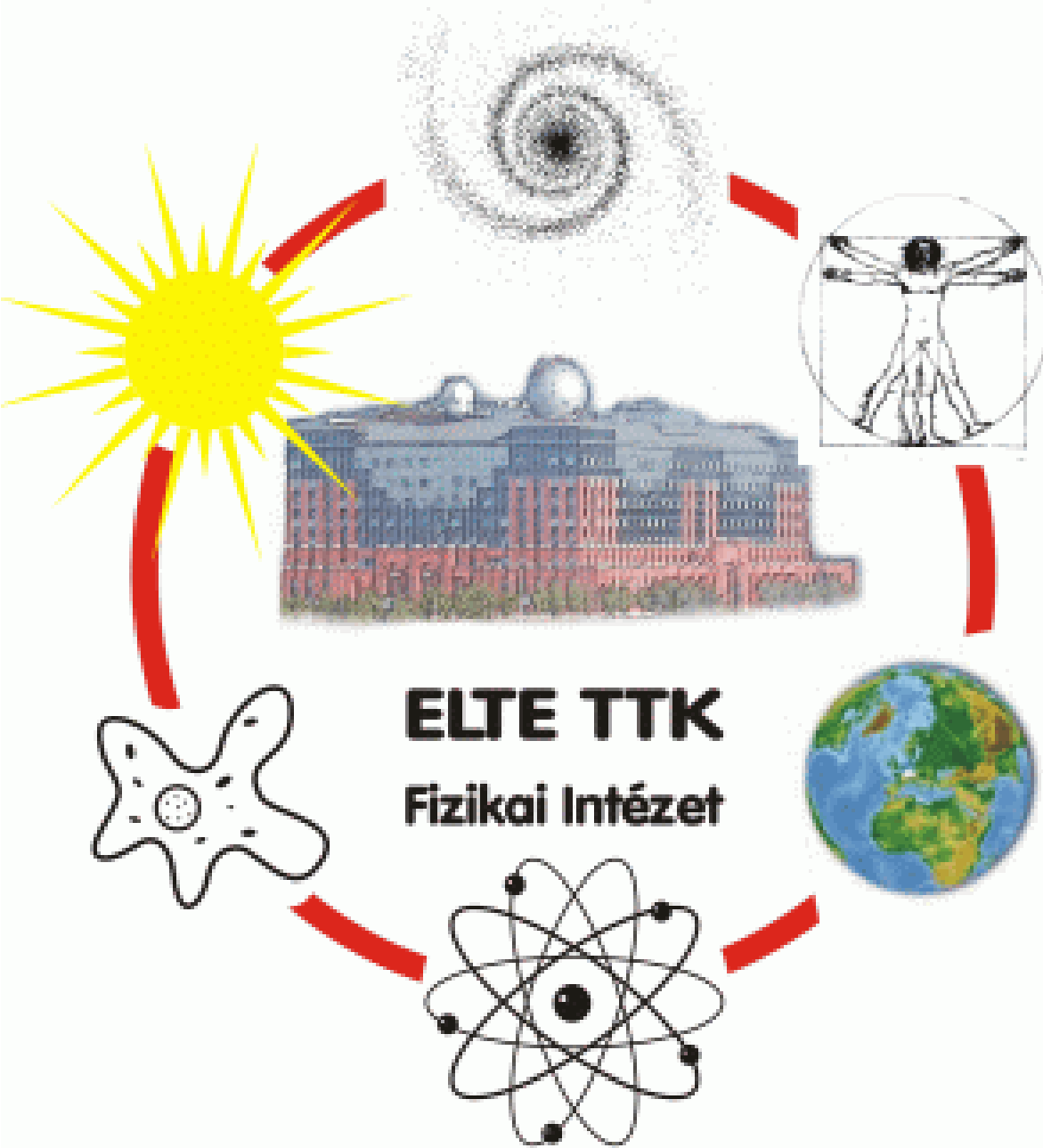

Tanácsok kezdő időutazóknak

avagy van-e
az elektronnak
nagyamája?

Dávid Gyula
2022. 09. 08.

Az atomoktól a csillagokig (Atomcsill)

sorozat

**239.
előadása**

2022. 09. 08.

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

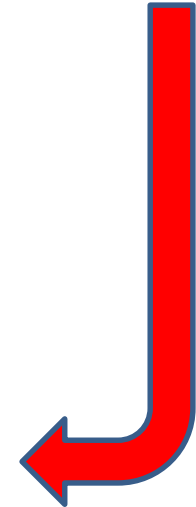
régi vágy és régi téma

paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

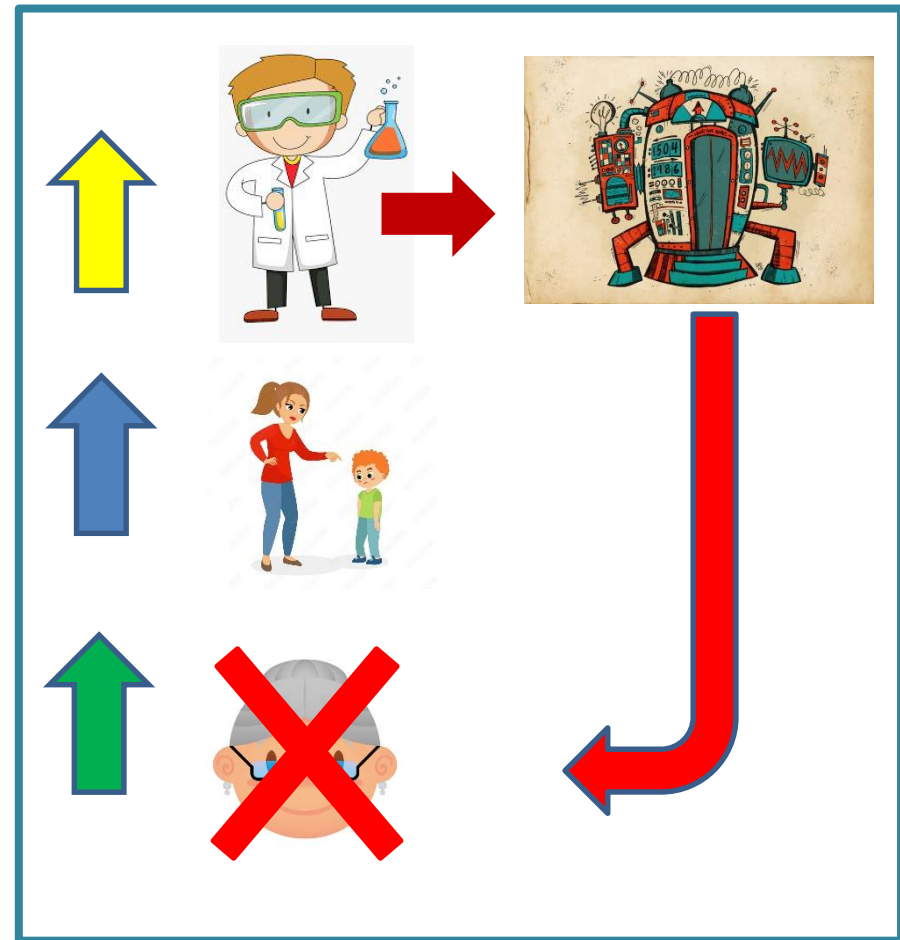
a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

 paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

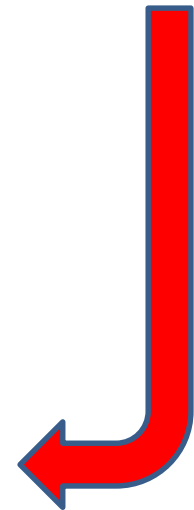
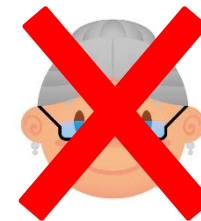
régi vágy és régi téma

paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

a jövőbe vagy a múltba

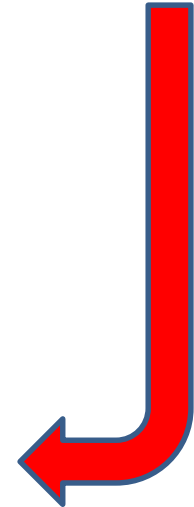
régi vágy és régi téma

paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

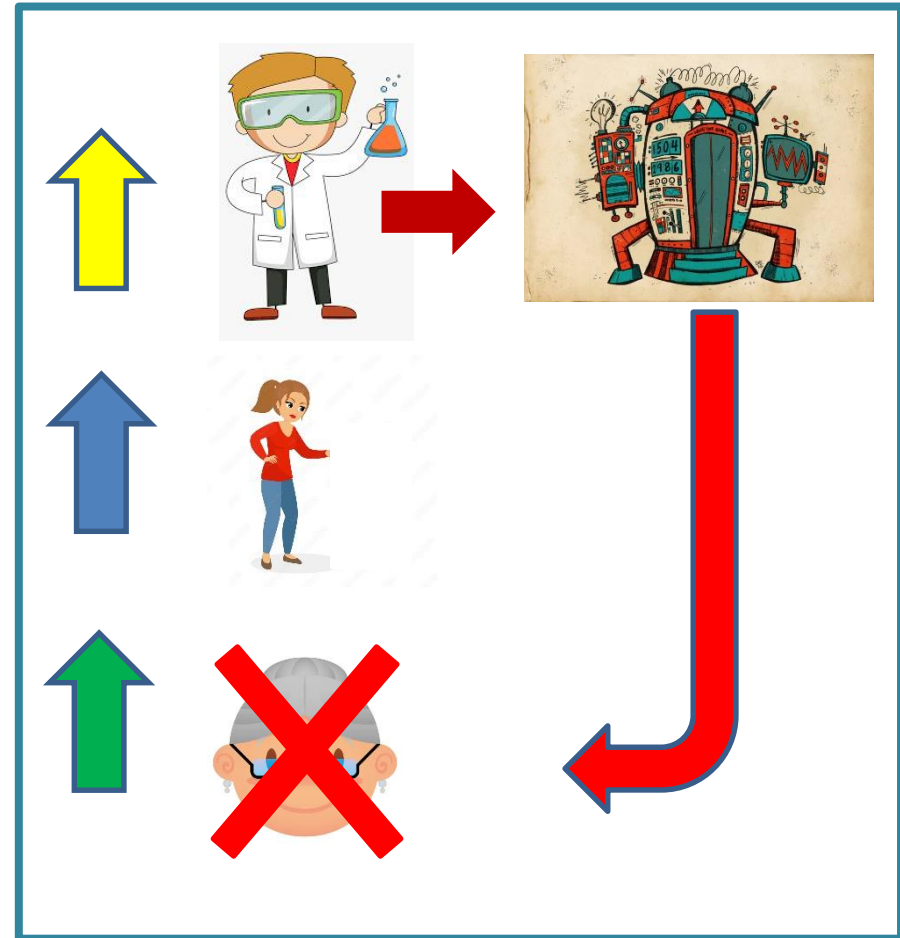
a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

 paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

IDŐUTAZÁS...

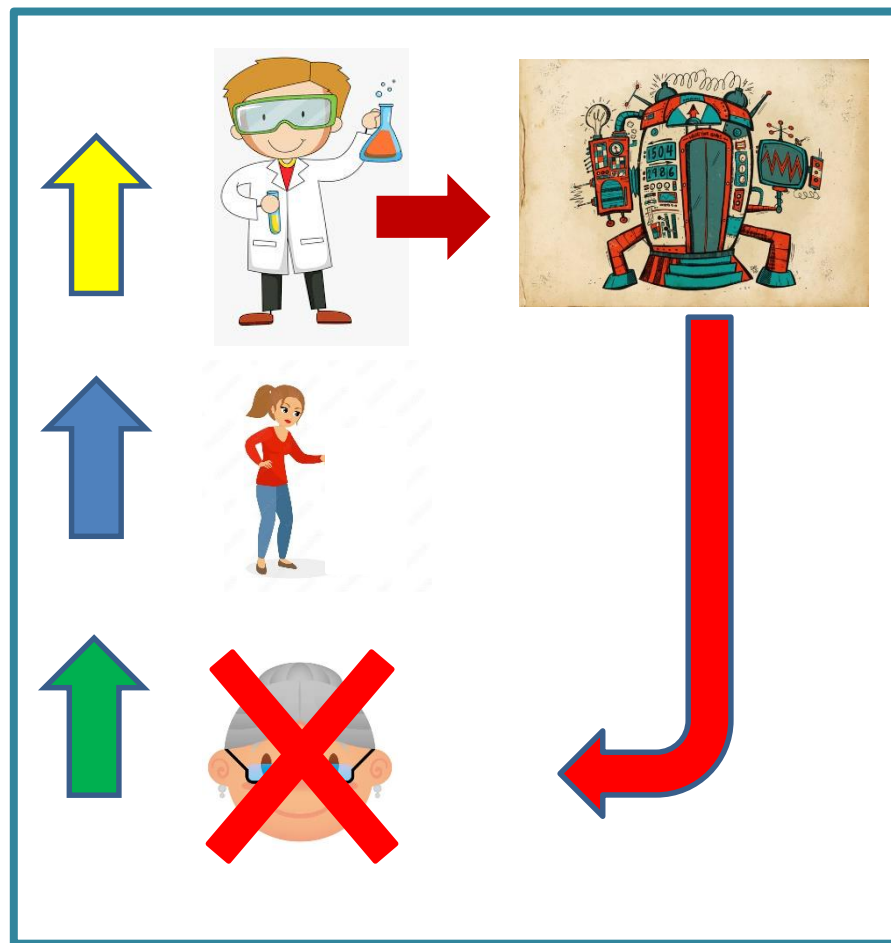
a jövőbe vagy a múltba

régi vágy és régi téma

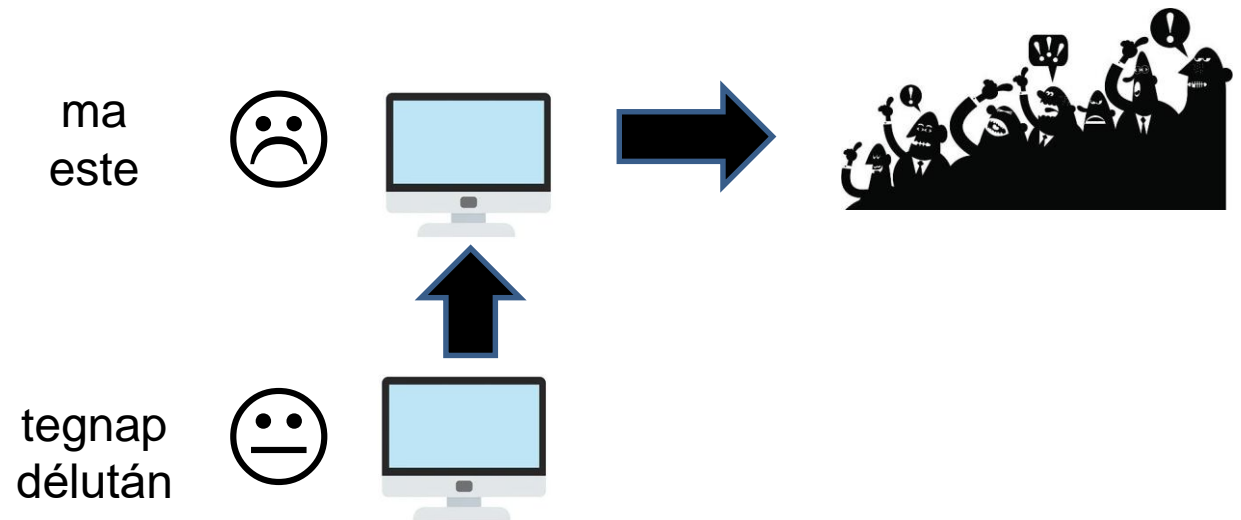
 paradoxonok

Miért is?

- **Megismerni** a múltat vagy a jövőt
- **Megváltoztatni** a múltat vagy a jövőt
- **Kijavítani** a múltat vagy a jövőt

egy kis saját időhurok története

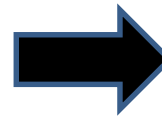

egy kis saját időhurok története

2024
december
6

ma
este

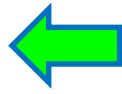

tegnap
délután

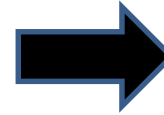
egy kis saját időhurok története

2024
december
6

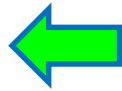
ma
este

tegnap
délután

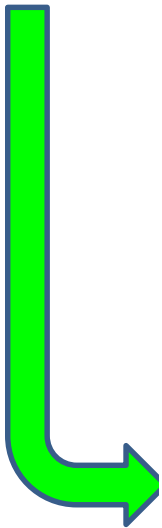
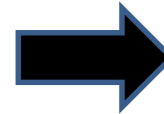
egy kis saját időhurok története

2024
december
6

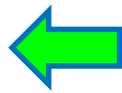
ma
este

tegnap
délután

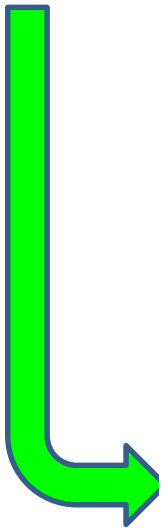
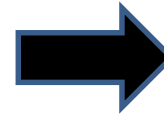
egy kis saját időhurok története

2024
december
6

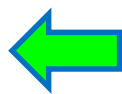
ma
este

tegnap
délután

egy kis saját időhurok története

2024
december
6

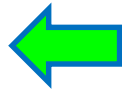
ma
este

tegnap
délután

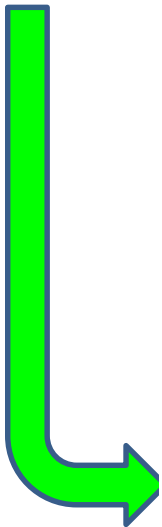
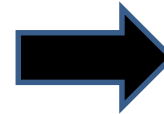
egy kis saját időhurok története

2024
december
6

ma
este

tegnap
délután

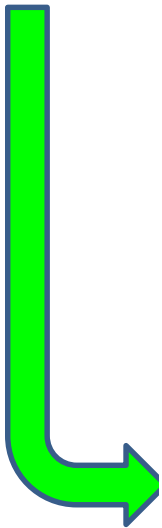
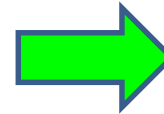
egy kis saját időhurok története

← 2024
december
6 ☺

ma
este ☺

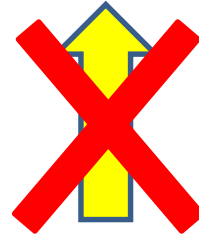
tegnap
délután ☺

egy kis saját időhurok története

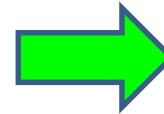

← 2024
december
6 ☺

természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

ma
este ☺

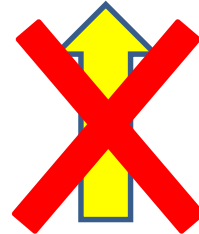
tegnap
délután ☺

egy kis saját időhurok története

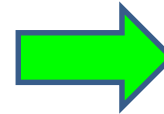
← 2024
december
6 ☺

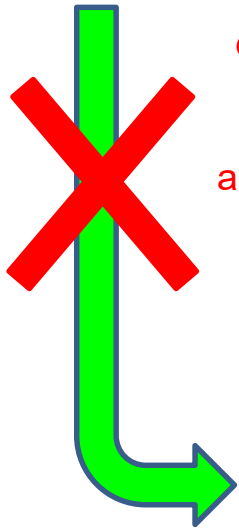
természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

de elfelejtem odaadni az anyagot a Mikulásnak...

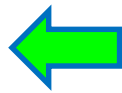
ma este ☺

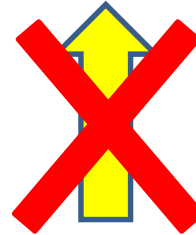
tegnap délután ☺

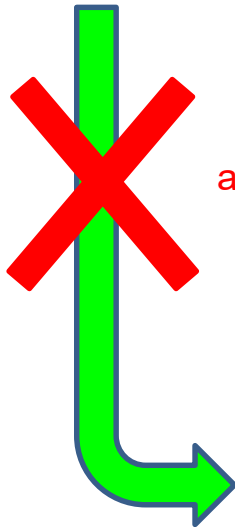
egy kis saját időhurok története

2024
december
6

természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

de elfelejtem odaadni az anyagot a Mikulásnak...

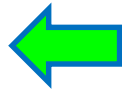
ma
este

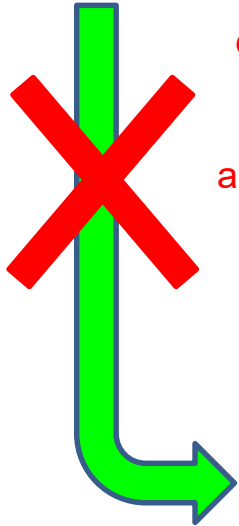
tegnap
délután

egy kis saját időhurok története

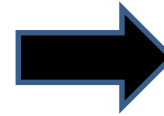
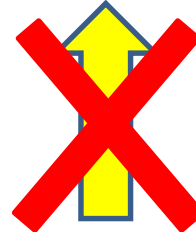

2024
december
6

de elfelejtem
odaadni
az anyagot
a Mikulásnak...

ma
este

tegnap
délután

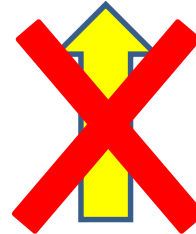
Ez a
nagy-mama-paradoxon
kevésbé véres változata

egy kis saját időhurok története

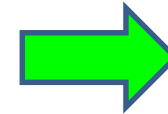

← 2024
december
6 ☺

természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

ma
este ☺

Van egy még furcsább helyzet is!

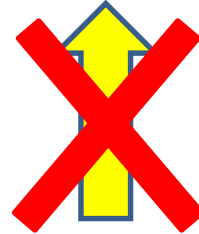
tegnap
délután ☺

egy kis saját időhurok története

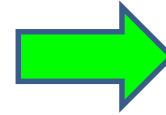
← 2024
december
6 ☺

természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

NEM felejttem el odaadni az anyagot a Mikulásnak...

ma este ☺

Van egy még furcsább helyzet is!

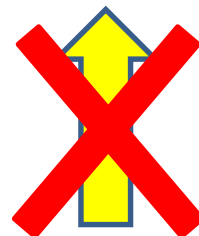
tegnap délután ☺

egy kis saját időhurok története

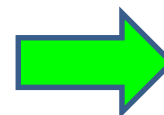
← 2024
december
6 ☺

természetesen nem írom meg az előadást, mert már megvan

NEM felejttem el odaadni az anyagot a Mikulásnak...

ma este ☺

Van egy még furcsább helyzet is!

tegnap délután ☺

De akkor ki és mikor írta meg az előadást?

Az időhurkos sztori forrása:

Előadás helyett filmet
vagy **lottószámokat** is
lehet(ne) hozni a jövőből.

Az időhurkos sztori forrása:

Előadás helyett filmet
vagy **lottószámokat** is
lehet(ne) hozni a jövőből.

Minden második
időutazós sci-fiben
így gazdagszik meg a főhős.

Biff Tannen is

Az időhurkos sztori forrása:

Előadás helyett filmet
vagy **lottószámokat** is
lehet(ne) hozni a jövőből.

Minden második
időutazós sci-fiben
így gazdagszik meg a főhős.

Biff Tannen is

Az ilyen időhurkok sértik az
OKSÁG TÖRVÉNYÉT:

az OK megelőzi
az OKOZATOT

Ha nincs szigorú
időrend, nincs okság

- lennének ok nélküli események
- és lennének egymást kizáró okozások

Mindenesetre valami zavar van az Erőben...

2015 rég elmúlt

Marty nem
érkezett meg

Mr Fusion ügyben lásd

**Zoletnik Sándor:
Mágneses Nap a
laboratóriumban**

Atomcsill, 2011. jan. 13.

**Zoletnik Sándor:
Hideg poroltó a földi Nap
tüzének elfújására**

Atomcsill, 2022. nov. 10.

de hol az antigravitáció?

Marty McFly
megzavarta az
idővonalat...

Összefoglalva:

a múltba való utazás paradoxonokat okoz(na)

megzavarná az oksági viszonyokat

Ilyeneket nem tapasztalunk

A fizika kísérleti tudomány:

**Keressünk
időutazókat!**

igazolt
eredmény:

semmi

Következtetés:

Időutazás nem létezik!

**VÉGE az
előadásnak!**

Következtetés:

Időutazás nem létezik!

Kérdés:

Vajon ez igazi fizikai törvény?

Levezethető-e a fizika ismert alapelveiből?

A helyzet egészen más!

Ehhez részletesen meg kell vizsgálnunk:

Mi az az IDŐ?

Mit nevezhetünk időutazásnak?

Mik a fizika alapelvei?

**Az elméleti fizika alapelveiből
egyenesen következik
az időutazás lehetősége!**

No de egyáltalán mi az az IDŐ?

Mi az idő?

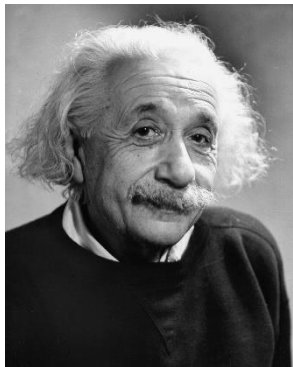
Ha senki nem kérdezi tőlem, akkor tudom.
Ha azonban kérdezőnek kell megmagyaráznom, akkor nem tudom.

Szent Ágoston
(354–430)

John Wheeler
(1911–2008)

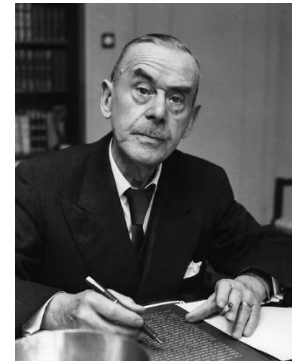
Az idő az, amivel a természet megakadályozza, hogy minden egyszerre történjen.
A tér az, ami meggátolja, hogy minden velem történjen.

Albert Einstein
(1879–1955)

Az idő illúzió, lefolyása okban-okozatban csupán érzékszerveink bizonyos berendezésének eredménye, s a dolgok valójában egy álló most-ban léteznek.

A múlt, a jelen és a jövő közötti különbség csak illúzió, még ha oly makacs is.

Thomas Mann
(1875–1955)

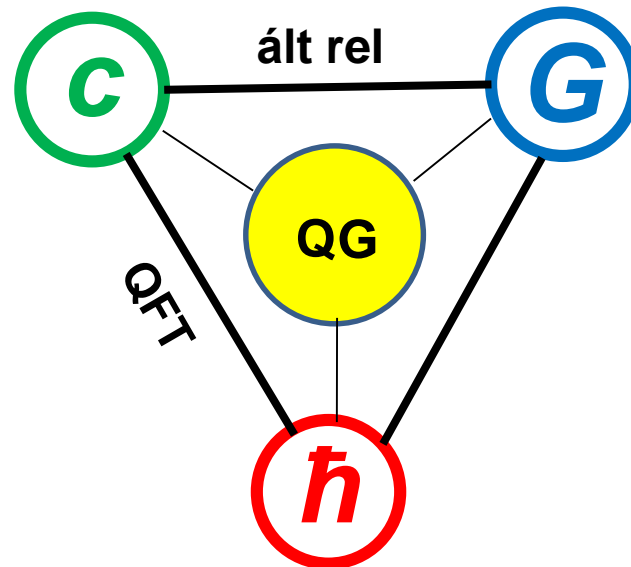
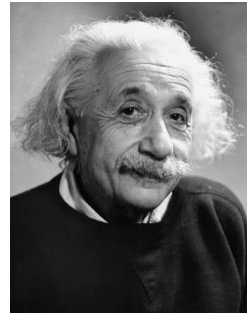
És mik is „a fizika alapelvei”?

Három alapvető elmélet

Speciális relativitáselmélet, 1905

Modern gravitációelmélet, 1915

Kvantumelmélet, 1923–48

dgy: Relativisztikus paradoxonok
Atomcsill, 2009. jan. 15.

dgy: Gravitáció és geometria
Atomcsill, 2014. szept. 18.

Gesztai Tamás: A szép és hasznos kvantummechanika
Atomcsill, 2007. nov. 22.

Jakovác Antal: A kvantumvilág
Atomcsill, 2018. dec. 13.

dgy: Schrödinger macskája molekulát barkácsol
Atomcsill, 2019. dec. 12.

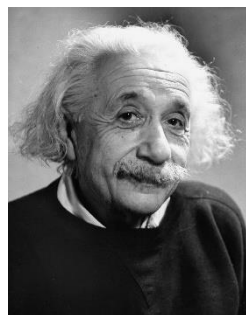
És mik is „a fizika alapelvei”?

Három alapvető elmélet

Speciális relativitáselmélet, 1905

Modern gravitációelmélet, 1915

Kvantumelmélet, 1923–48

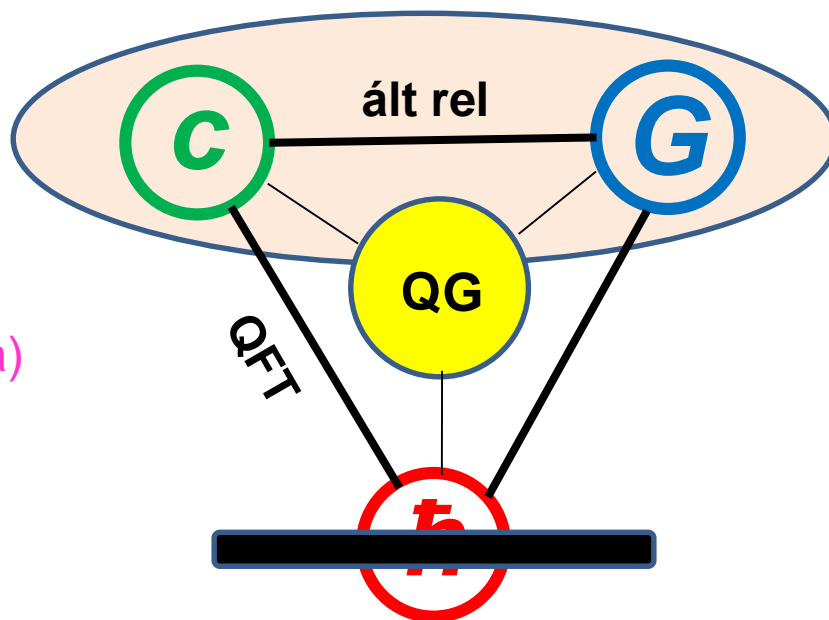

dgy: Relativisztikus paradoxonok
Atomcsill, 2009. jan. 15.

dgy: Gravitáció és geometria
Atomcsill, 2014. szept. 18.

az időutazás
vizsgálatához
csak ez a
kettő kell

(gondolta Mórlicka)

Gesztai Tamás: A szép és hasznos kvantummechanika
Atomcsill, 2007. nov. 22.

Jakovác Antal: A kvantumvilág
Atomcsill, 2018. dec. 13.

dgy: Schrödinger macskája molekulát barkácsol
Atomcsill, 2019. dec. 12.

Az időutazás alapfogalmai

Mi szükséges ehhez?

Hallgatólagos alapfeltevések

(minden időutazós sztorihoz kell):

1. Egzisztencia: a múlt és a jövő **LÉTEZIK** mint egy távoli ország
2. Flexibilitás: a múltba és a jövőbe **BE LEHET AVATKOZNI**
már az utazó pusztá megjelenése is beavatkozás!
3. Létezik „**BIOIDŐ**” az utazó saját „érzése” és órája szerinti idő, ami eltér a külvilág idejétől
4. Létezik az „**IDŐVONAL**” az emberiség vagy a világ eredeti, az időutazás által nem befolyásolt története!

Speciális feltevések

(könyvenként eltérnek):

feltételezett fizikai törvények + társadalmi, közlekedési és „illem”szabályok

- Ugyanaz az anyag nem lehet kétszer ugyanazon a helyen és időben
- Nem találkozhat az önmagaddal
- Nem lehet mintát hozni a múltból
- Nem árulhat el információt a jövőről
- Amíg a múltban vagy a jövőben tartózkodsz, ugyanannyi idő telik el a jelenedben

Módszer:

vessük össze a fenti feltevéseket (és az egyes könyvekben felhasznált továbbiakat) a fizika tényeivel

Hallgatólagos alapfeltevések

BIOIDŐ: 1905 óta a specrelben a sajátidő élesen elkülönül a rendszeridőtől

A múlt és a jövő **LÉTEZÉSE:** majd meglátjuk

A múlt és a jövő **MÓDOSÍTHATÓSÁGA:** no ez a problematikus

Speciális feltevések

Ezeknek általában nincs fizikai alapja,
az írók csak dramaturgiai nehezítésként találják ki őket

– Amíg a múltban vagy a jövőben tartózkodsz, ugyanannyi idő telik el a jelenedben

Ez viszont „törvény” lehet egy egylépcsős létra-időgép esetén (lásd később)

Módszer:

vessük össze a fenti feltevéseket (és az egyes könyvekben felhasznált továbbiakat) a fizika tényeivel

Utazás a jövőbe:

triviális.

Mindenki ezt teszi, 3600 sec/óra sebességgel

Esetleg más sebességgel?

Kapcsold ki a bioidőt:

alvás
hibernálás

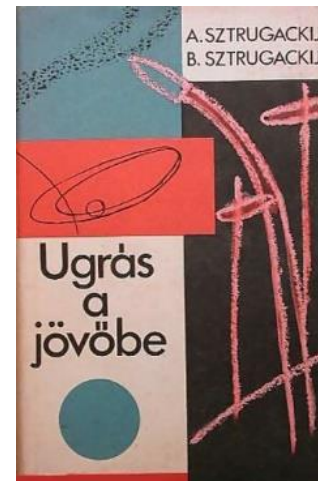
Új lehetőség: űrutazás

SpecRel:

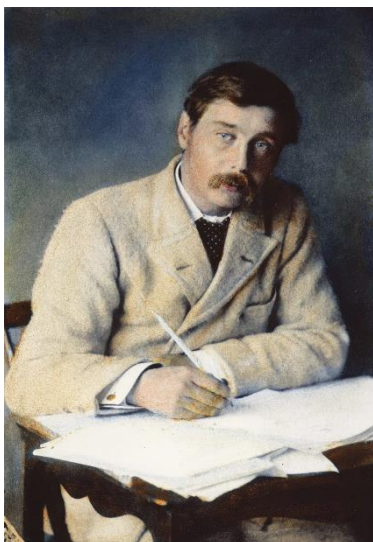
a relativisztikusan mozgó űrhajóban
lassabban telik az idő, mint a Földön

Az űrhajós egy idegen társadalomba
érkezik vissza

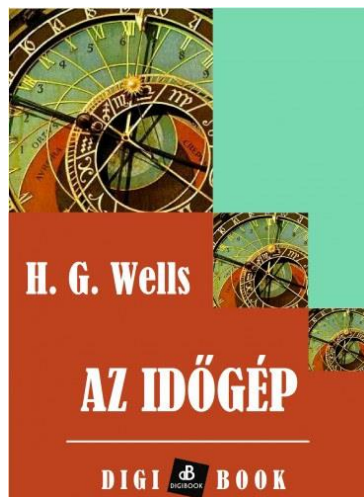
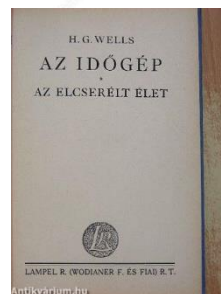
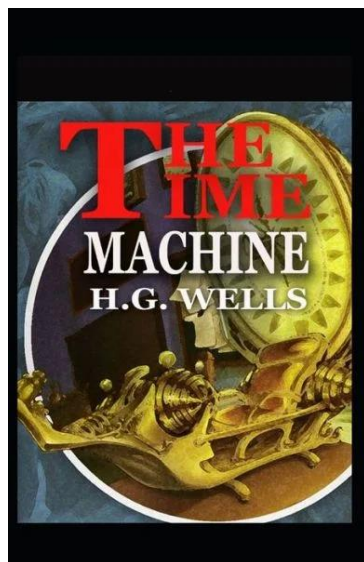
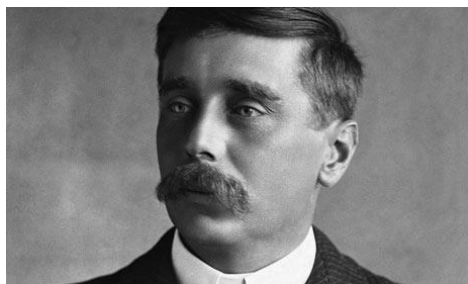
Azért ez nem az igazi időutazás.
És nincs visszatérés

Utazás a jövőbe: kevésbé triviális módon, **időgéppel.**

H. G. Wells
1895

ez már előre és
hátra is mozog az
időben!

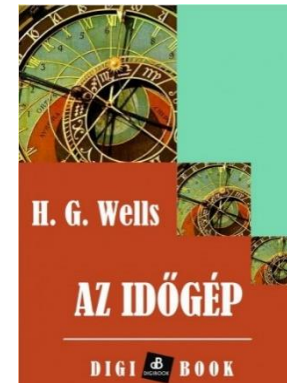
Hová megy az időgép?

időben akárhová

És térben?

A Földnek **ugyanazon a pontján** áll, csak az időben mozog

Ez a fizika szerint nonszensz!

- nem létezik abszolút tér, abszolút koordináták
- és miért lenne a gép a mozgó Földhöz kötve?

a téridő egy pontja viszont létezik, és egyértelműen meghatározható

Egy tisztességes időgépnek az időbeli cél mellett a térbeli koordinátákat is meg kell adni!

Mi utazik az időgéppel?

- csak az ember
- meg a ruhája
- meg a hátizsákja
- egy kijelölt tartományon belüli anyag

ennek semmi fizikai alapja!

a test és a környezet határa nem éles!

csak ennek a változatnak van értelme

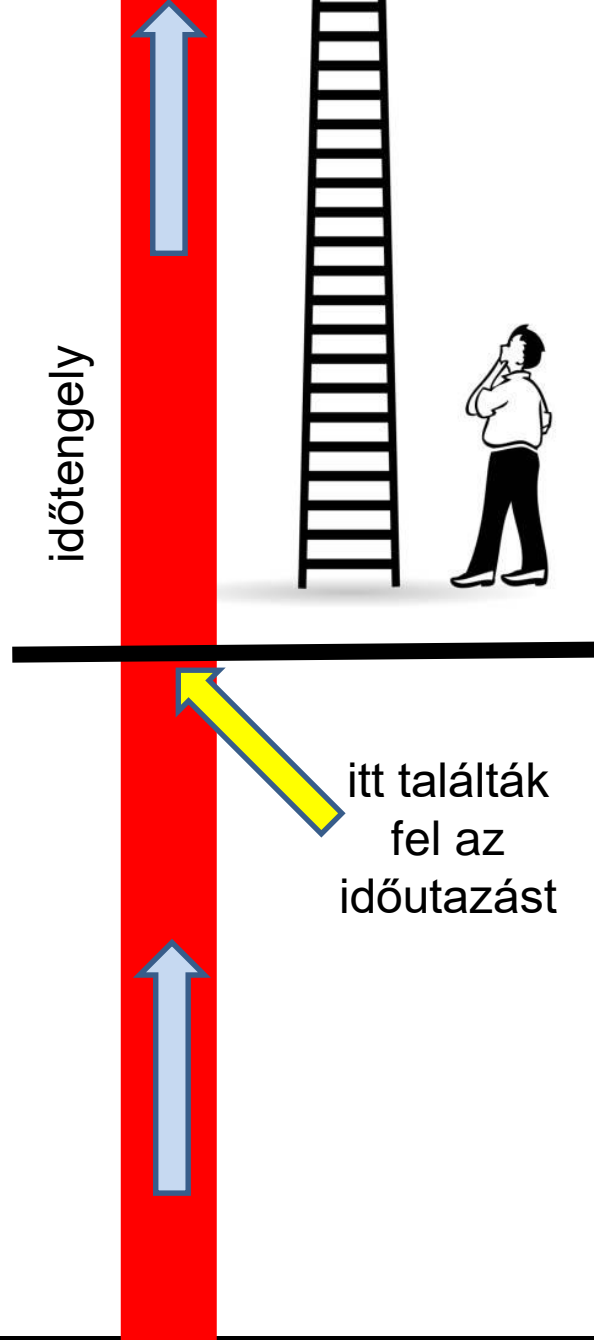
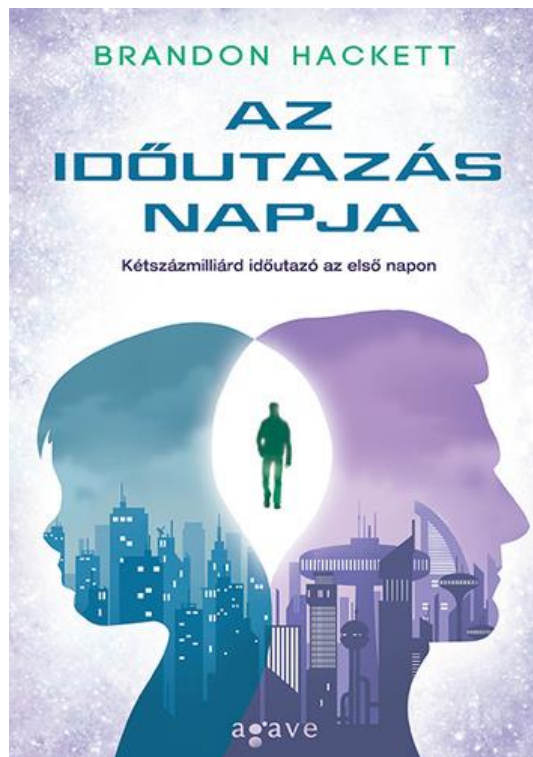

a tartályban „időmezőt” hoznak létre...

Meddig lehet utazni az időgéppel?

- akármeddig, a múltba és a jövőbe is
- csak az időgép feltalálása utáni korokba

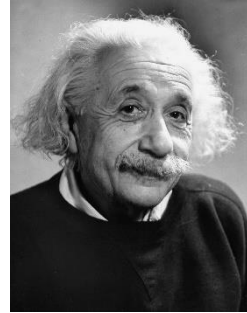
és erre a napra tódul vissza milliárdnyi unatkozó időturista...

Mit mondanak „a fizika alapelvei” az időutazásról?

Három alapvető elmélet

Speciális relativitáselmélet, 1905

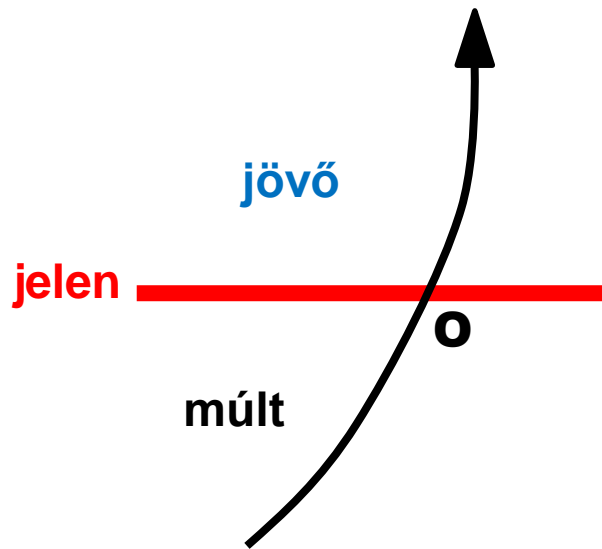
dgy: **Relativisztikus paradoxonok**
Atomcsill, 2009. jan. 15.

Tehát mit mond a speciális relativitáselmélet az időutazásról?

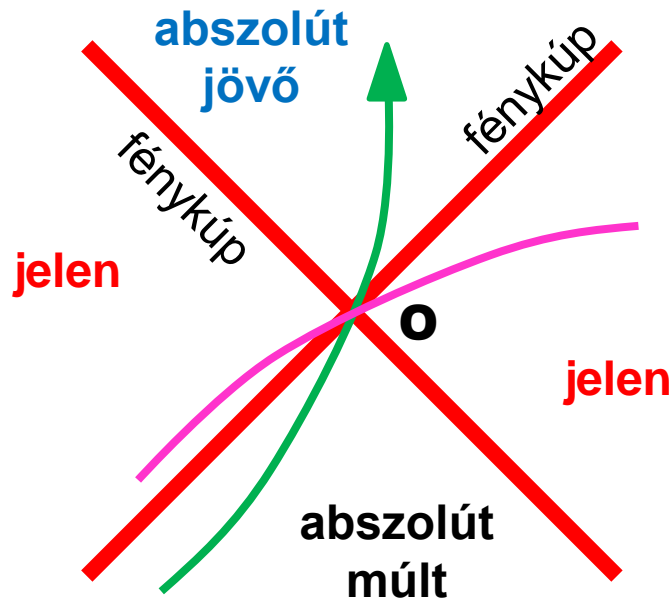

A **specrelben** nem értelmezhető a hagyományos múlt/jelen/jövő fogalom.

dgy: Relativisztikus paradoxonok
Atomcsill, 2009. jan. 15.

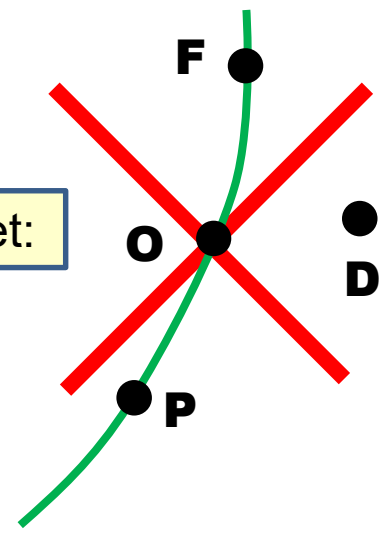
Helyette minden esemény körül meghatározható **a téridő kauzális szerkezete**

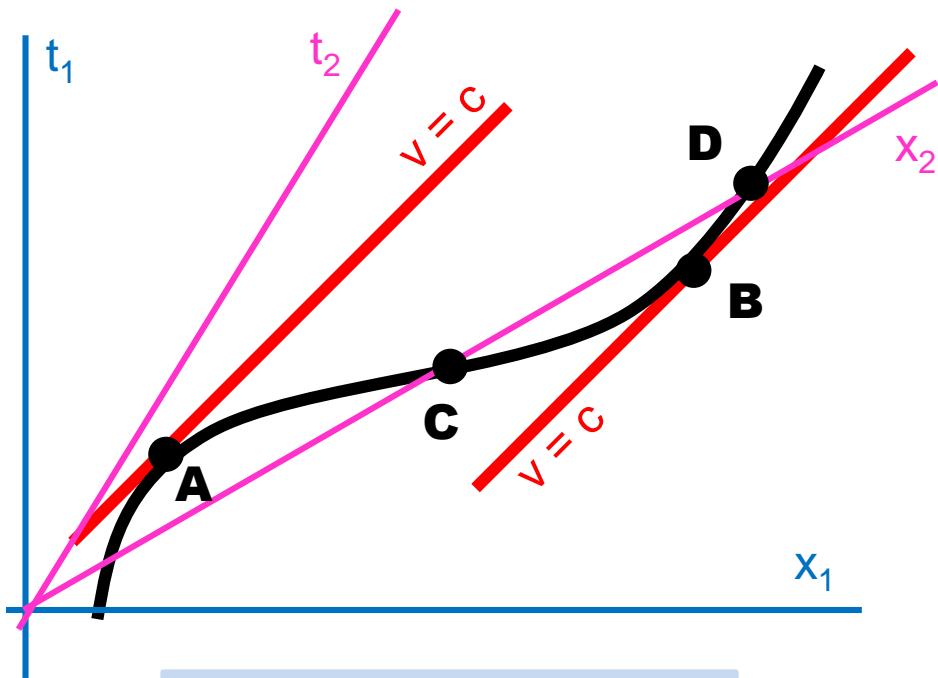
megengedett világvonal ($v < c$)
tiltott világvonal ($v > c$)

Az **O** esemény körüli kauzális szerkezet:

- P** lehet **O** oka
- O** lehet **F** oka
- O** és **D** nem lehet egymás oka

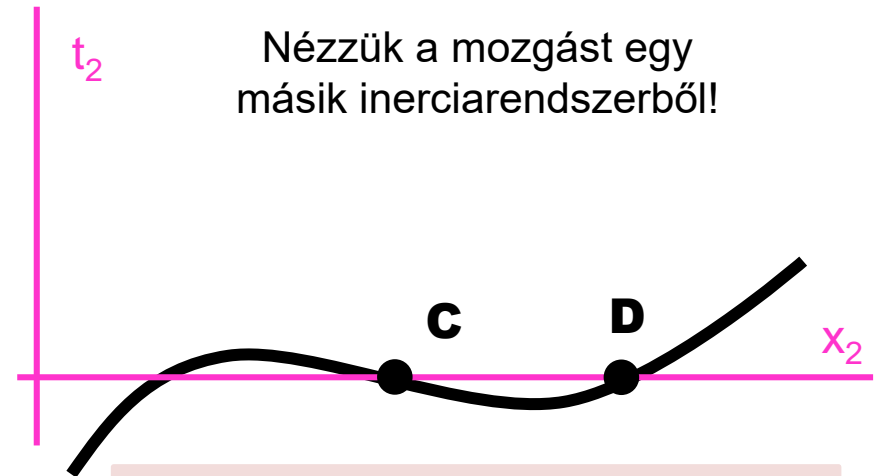

Miért nem lehet a **c** maximális sebességnél gyorsabban mozogni a specrelben?

Az **AB** szakaszon az űrhajó gyorsabban mozog **c**-nél

Nézzük a mozgást egy másik inerciarendszerből!

Az út **CD** szakaszán az űrhajó visszament a múltba...

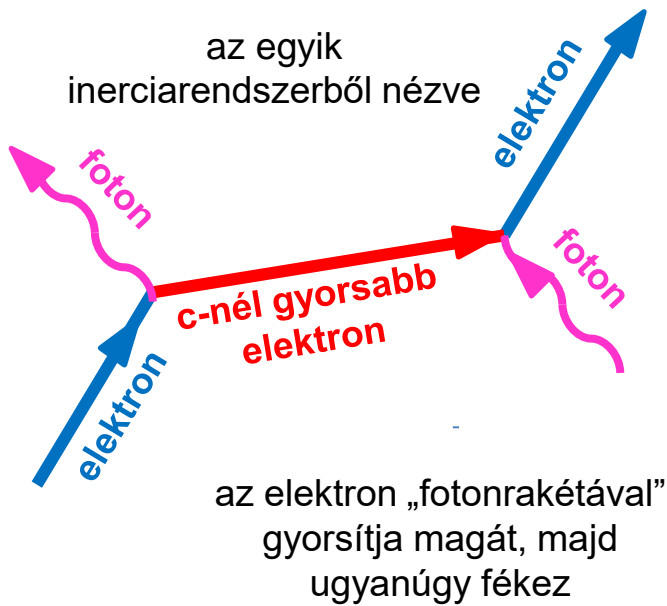
Ami az egyik rendszerben hiperfénysebességű űrhajó, az a másik rendszerben **időgép**...

Három ilyen űrhajó együttműködésével lehetne üzeni a saját múltunkba.

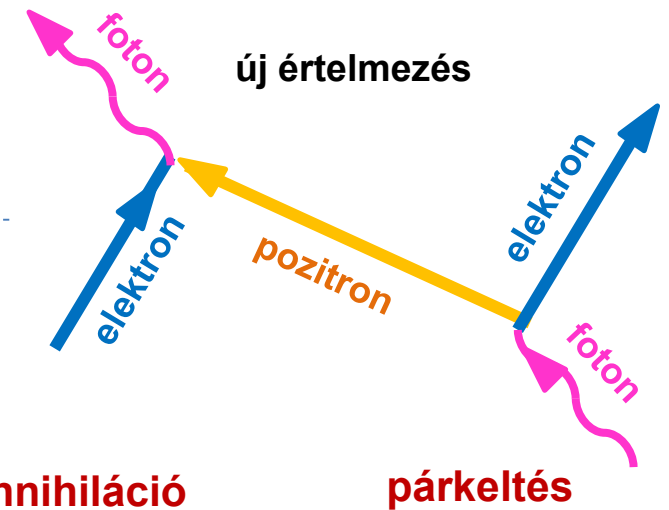
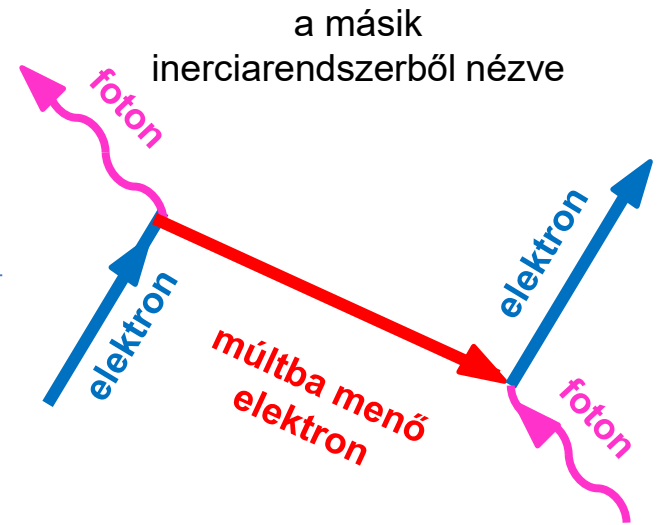
Na most akkor lehetséges az időgép vagy nem?.

Fotonrakéta híján gyorsítsunk elemi részecskéket!

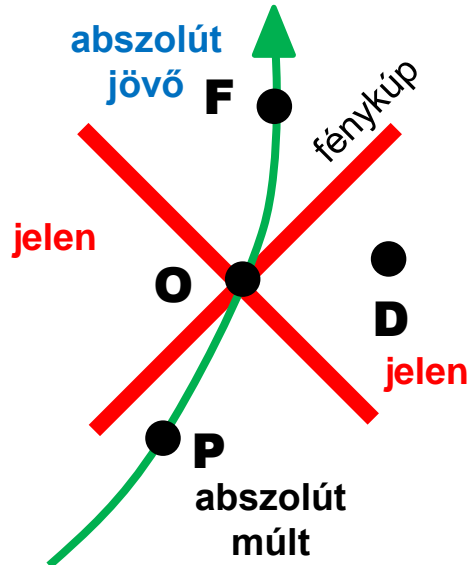

És valóban, a kvantum-elektrodinamika (QED) a pozitront múltba menő elektronként írja le...

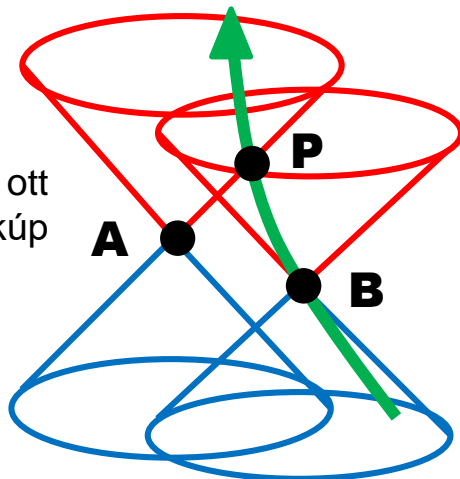

Fénykúp 1 idő- és 1 térdimenzióban

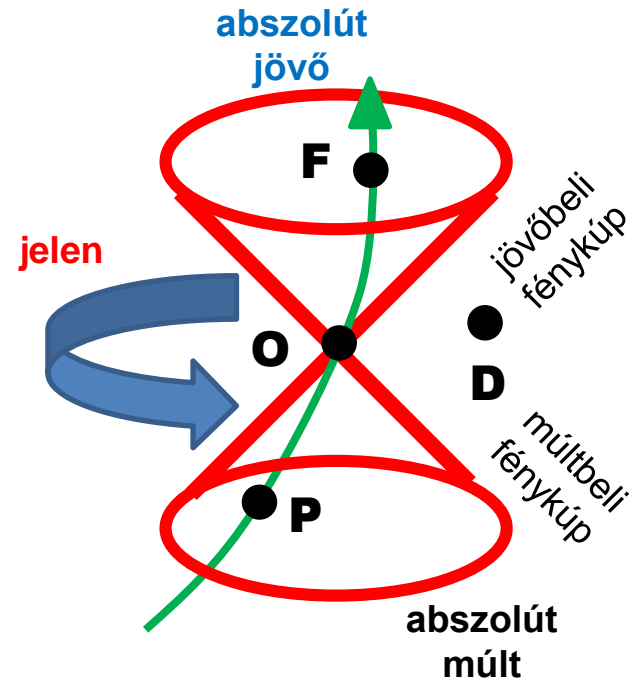
Minden pontban ott van a helyi fénykúp

A B ponton áthaladt részecske a P pontban behatol az A pont fénykúpjába

A fénykúp egyirányú szelepként működik

Fénykúp 1 idő- és 2 térdimenzióban

akárcsak a klasszikus fizika „most”-felülete!

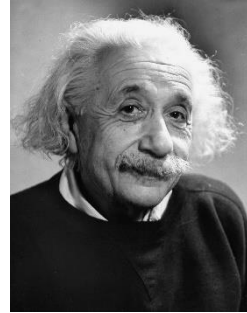

Mit mondanak „a fizika alapelvei” az időutazásról?

Három alapvető elmélet

Speciális relativitáselmélet, 1905

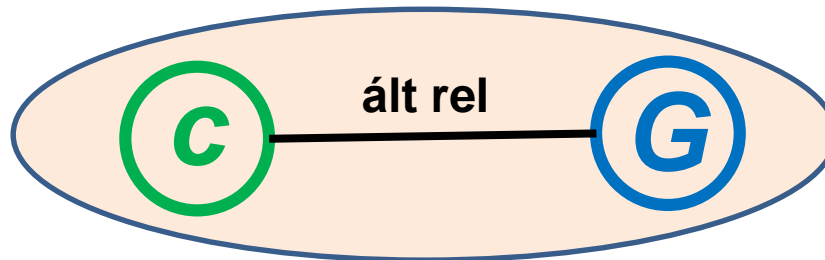
Modern gravitációelmélet, 1915

dgy: Relativisztikus paradoxonok
Atomcsill, 2009. jan. 15.

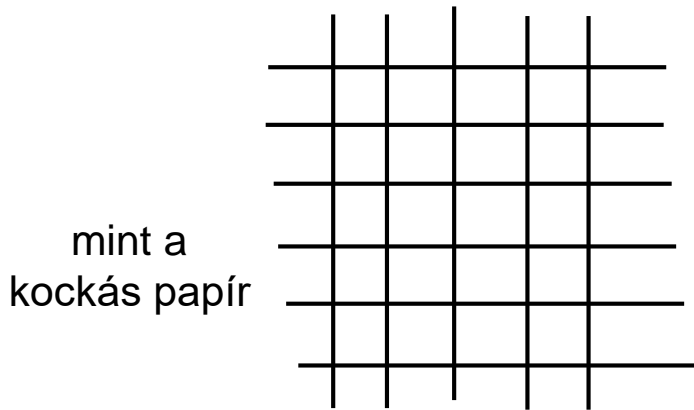
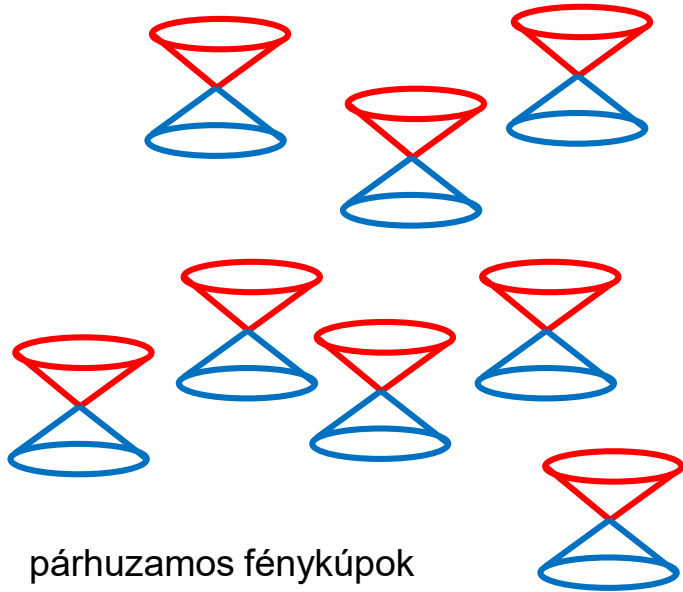
dgy: Gravitáció és geometria
Atomcsill, 2014. szept. 18.

az időutazás vizsgálatához csak ez a kettő kell

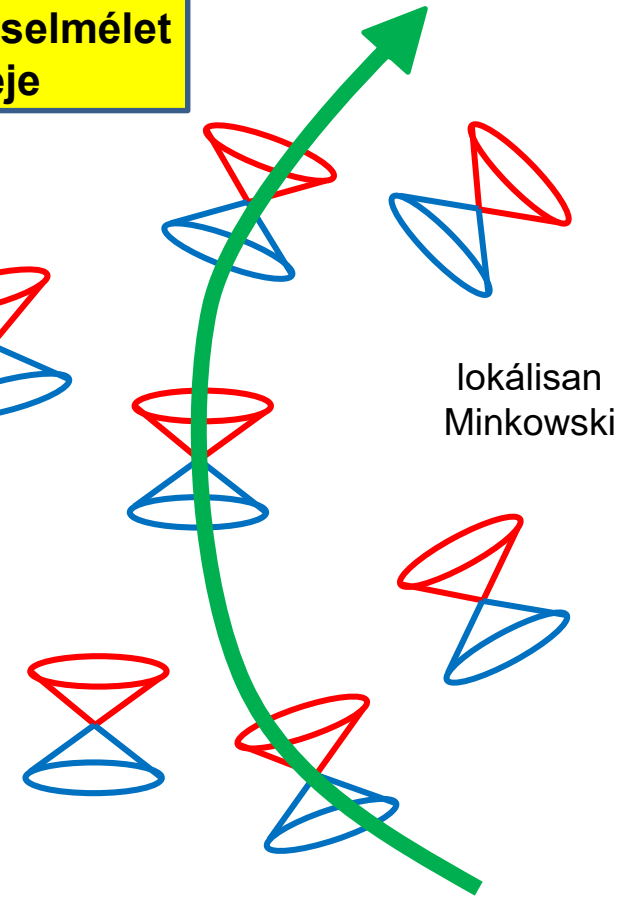
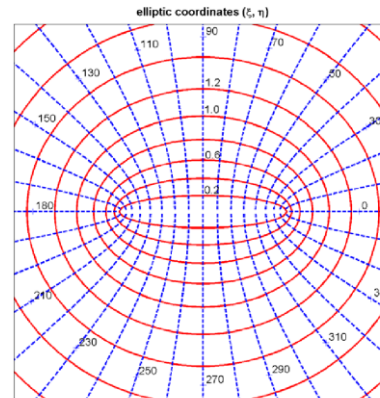
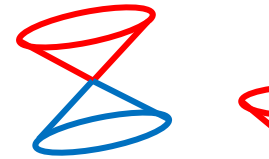
Tehát mit mond az általános relativitáselmélet az időutazásról?

A speciális relativitáselmélet Minkowski-térideje

Az általános relativitáselmélet Riemann-térideje

pontonként másképp
álló fénykúpok

mint egy görbevonalú
koordináta-rendszer

Ezért mondjuk, hogy
a téridő görbült

Mi szabja meg a fénykúpok állását?

Einstein szerint
az anyag eloszlása

Ez lép a hagyományos gravitáció-elmélet helyébe

Az anyag megmondja a téridőnek, hogyan görbüljön, a téridő megmondja az anyagnak, hogyan mozogjon

dgy: Gravitáció és geometria

Atomcsill, 2014. szept. 18.

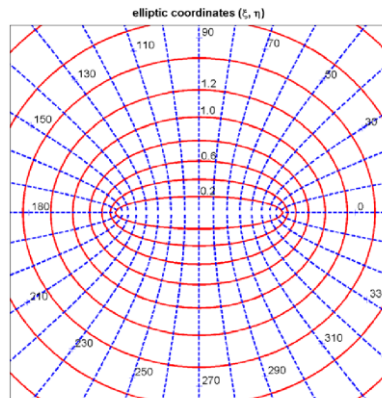
Az általános relativitáselmélet Riemann-térídeje

pontonként másképp álló fénykúpok

lokálisan Minkowski

mint egy görbevonalú koordináta-rendszer

Ezért mondjuk, hogy
a téridő görbült

Matematikailag elképzelhető a fénykúpok olyan elrendeződése, amikor a lokálisan folyamatosan előre mozgó objektum később **ugyanabban a téridő-pontban** találja magát.

**Zárt
időszerű
görbe**

ZIG

ez egy spontán időgép!

nem mi csináltuk, hanem a természet

A fizikusi kérdés:

Létezh-e olyan anyageloszlás, ami ilyen módon görbülő téridőt hoz létre?

A mérnöki kérdés:

Létre tudunk-e hozni olyan anyageloszlást, ami ilyen módon görbülő téridőt hoz létre?

Megvan a válasz az időutazás problémájára:

1. a/ **keressünk** a világban ZIG-et!
b/ **készítsünk** olyan anyageloszlást, amelynek téridejében ZIG létezik!
2. utazzunk végig a ZIG-en!

Konzervatív válasz:

- a/ Az időgép paradoxonokhoz vezetne,
- b/ ezért nem létezik,
- c/ ezért ZIG sem létezik,
- d/ így olyan anyageloszlás sem létezik, amely ZIG-et tartalmazó téridőhöz vezetne

ez a kozmikus cenzúra

hipotézisének egyik változata

**Zárt
időszerű
görbe**

ZIG

Technikai kérdések:

Mekkora a ZIG?

- térben
- időben
- bioidőben

A fizikusi kérdés:

Létezik-e olyan anyageloszlás, ami ilyen módon görbülő téridőt hoz létre?

A mérnöki kérdés:

Létre tudunk-e hozni olyan anyageloszlást, ami ilyen módon görbülő téridőt hoz létre?

CENSORED

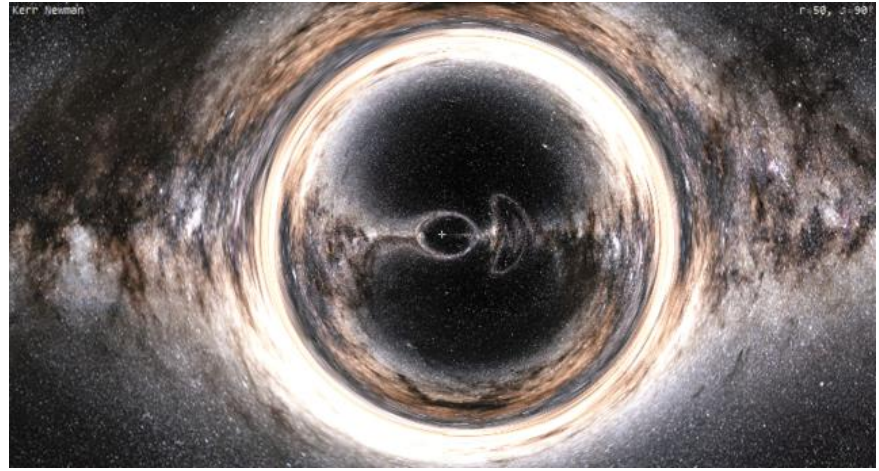

Derkaoui

forgó fekete lyuk

csupasz szingularitás

Konzervatív válasz:

- a/ Az időgép paradoxonokhoz vezetne,
- b/ ezért nem létezik,
- c/ ezért ZIG sem létezik,
- d/ **így olyan anyageloszlás sem létezhet, amely ZIG-et tartalmazó téridőhöz vezetne**

Csakhogy ez nem igaz!

ezekről lásd az Atomcsill más előadásait:

Kis-Tóth Ágnes: Minden, amit tudni szeretnél volna a fekete lyukakról

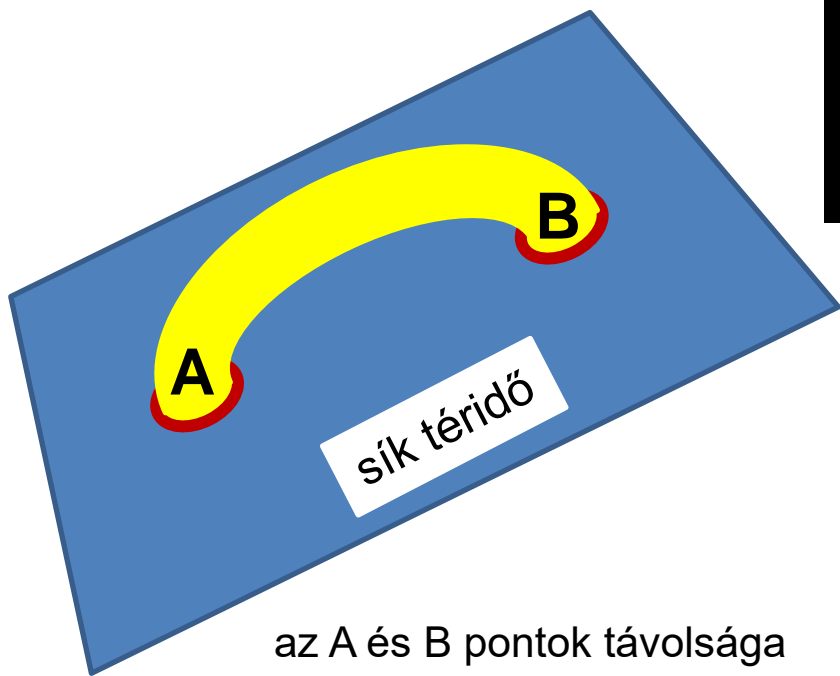
Atomcsill, 2022. jan. 27.

folytatása:

Atomcsill, 2023. feb. 9.

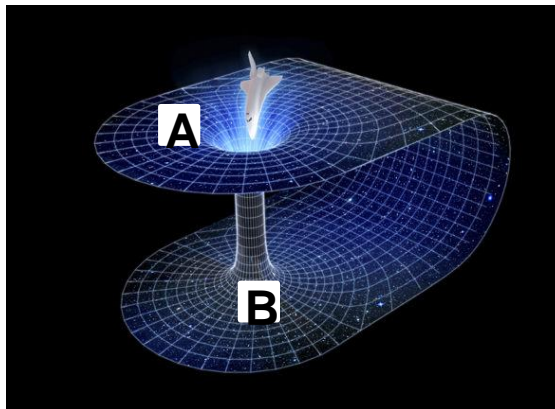
Hogyan működik az időgép?

Van-e tényleges,
fizikailag elképzelhető
mechanizmus
az időben előre-hátra mozgásra?

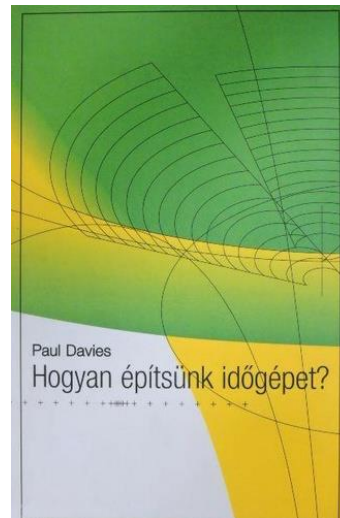

az A és B pontok távolsága
a sík téridőben akár sok fényév is lehet
de a féreglyukon keresztül
csak pár méter

Igen, a **féreglyuk**

Kip Thorne
(Nobel-díj 2017)

a kritikus pont:
a féreglyuk
száját
létrehozó
speciális
anyag

Készítsünk
egy féreglyukat

Az egyik száját
küldjük el
űrutazni

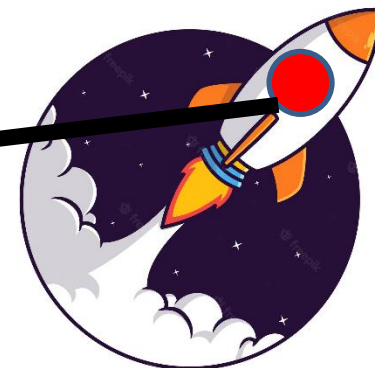
Az űrhajó
visszatér

A világűrt
megjárt
lyukszáj
egy kicsit
fiatalabb
lesz a
másiknál

Ugyanakkor
az egyidejű szájak
a féreglyukon keresztül
állandó kapcsolatban
vannak egymással

A féreglyukakról:

**Kis-Tóth Ágnes: Minden,
amit tudni szeretnél volna a
fekete lyukakról**

Atomcsill, 2022. jan. 27.

folytatása:

Atomcsill, 2023. feb. 9.

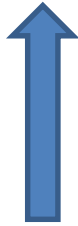
Az ikerparadoxonról:

**dgy: Relativisztikus
paradoxonok**

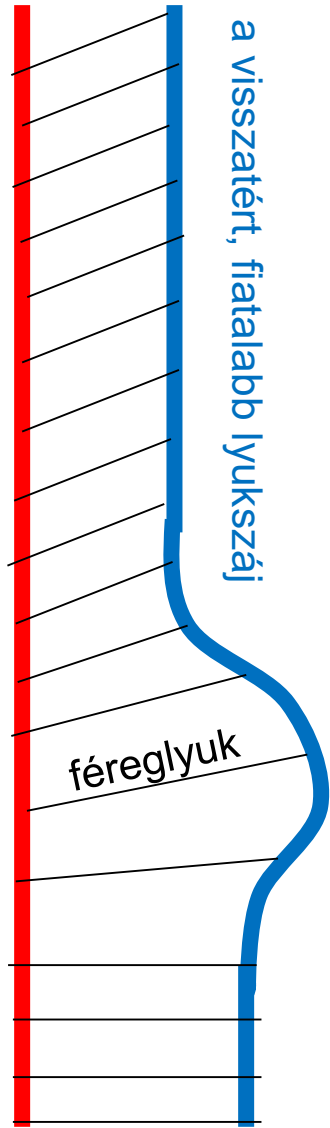
Atomcsill, 2009. jan. 15.

idő

a Földön maradt lyukszáj

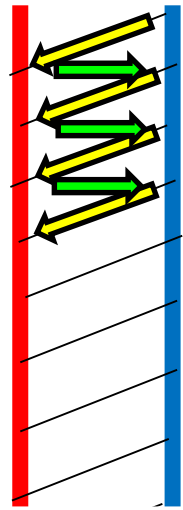

a visszatért, fiatalabb lyukszáj

féreglyuk

űrutazás

idő

átbújás a féreglyukon

séta a szomszéd szobába

az űrutazás pár évnyi gyors centrifugálással is pótolható

időtengely

Készen van az időlétra!

Már csak a féreglyuk készítését kell megoldani...

A féreglyukból készült létrán tehát
elvileg sétálhatunk a jövőbe és a
múltba (egy pontig).

De mit tehetünk ott?
**Befolyásolhatjuk, módosíthatjuk-e
a múltat?**

Súlyosabb kérdés:

**Befolyásolhatjuk, módosíthatjuk-e
a jövőt?**

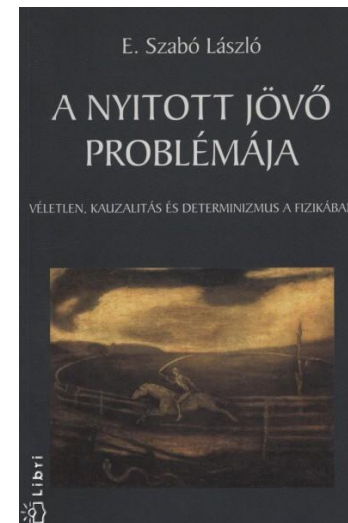
Régi filozófiai kérdés:
a szabad akarat

Fizikai determinizmus

Ezzel kapcsolatos
a **nyitott jövő** problémája is

Régi filozófiai kérdés:
a szabad akarat

Fizikai determinizmus

a jelen állapot egyértelműen meghatározza (**determinálja**) a továbbfejlődés mikéntjét

ezt írják le matematikailag
a fizika egyenletei
(Newton, Maxwell, Einstein,
Schrödinger)

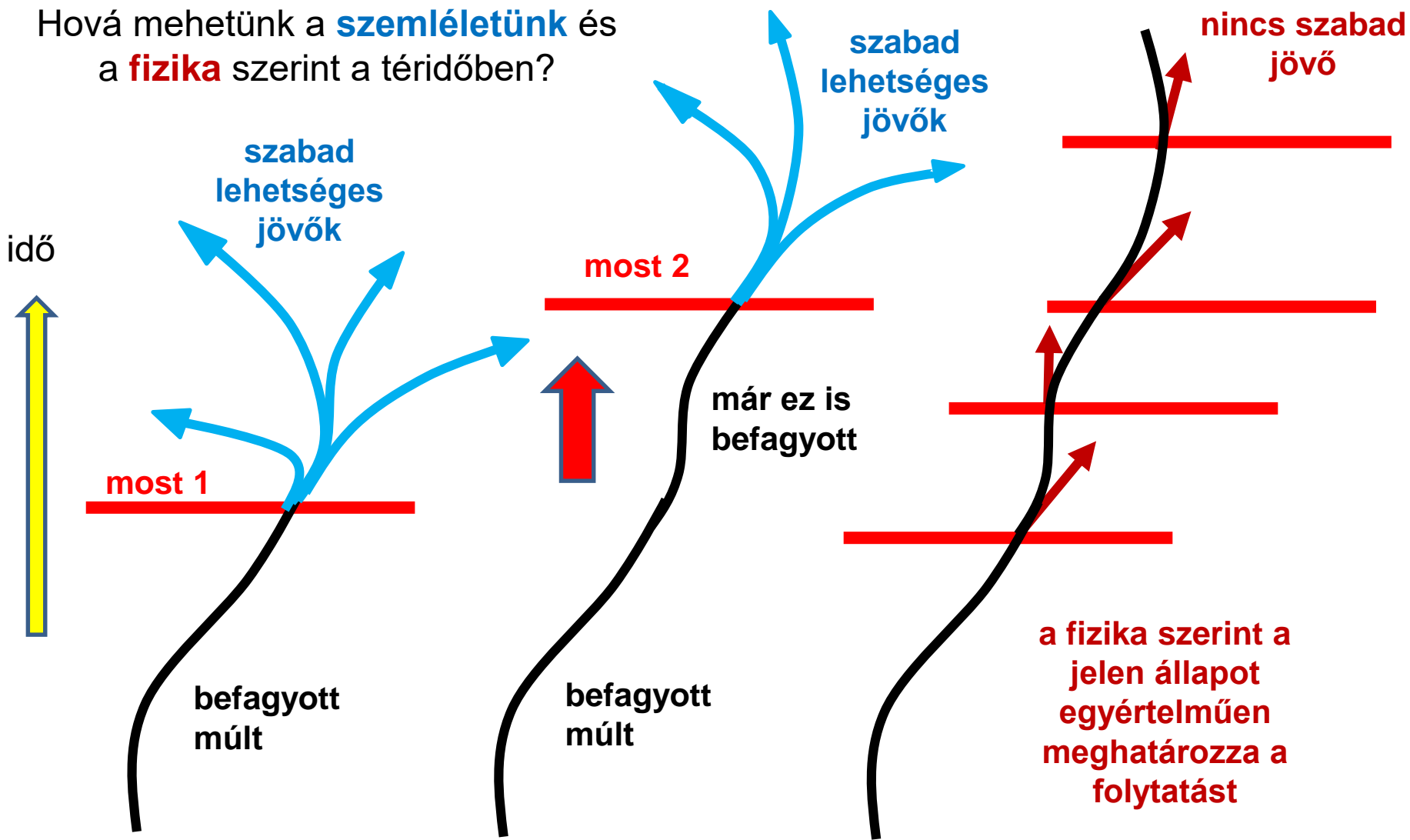
Laplace démona

1905 óta tudjuk, hogy a teret és az időt nem kezelhetjük külön. Egységük a **téridő**.

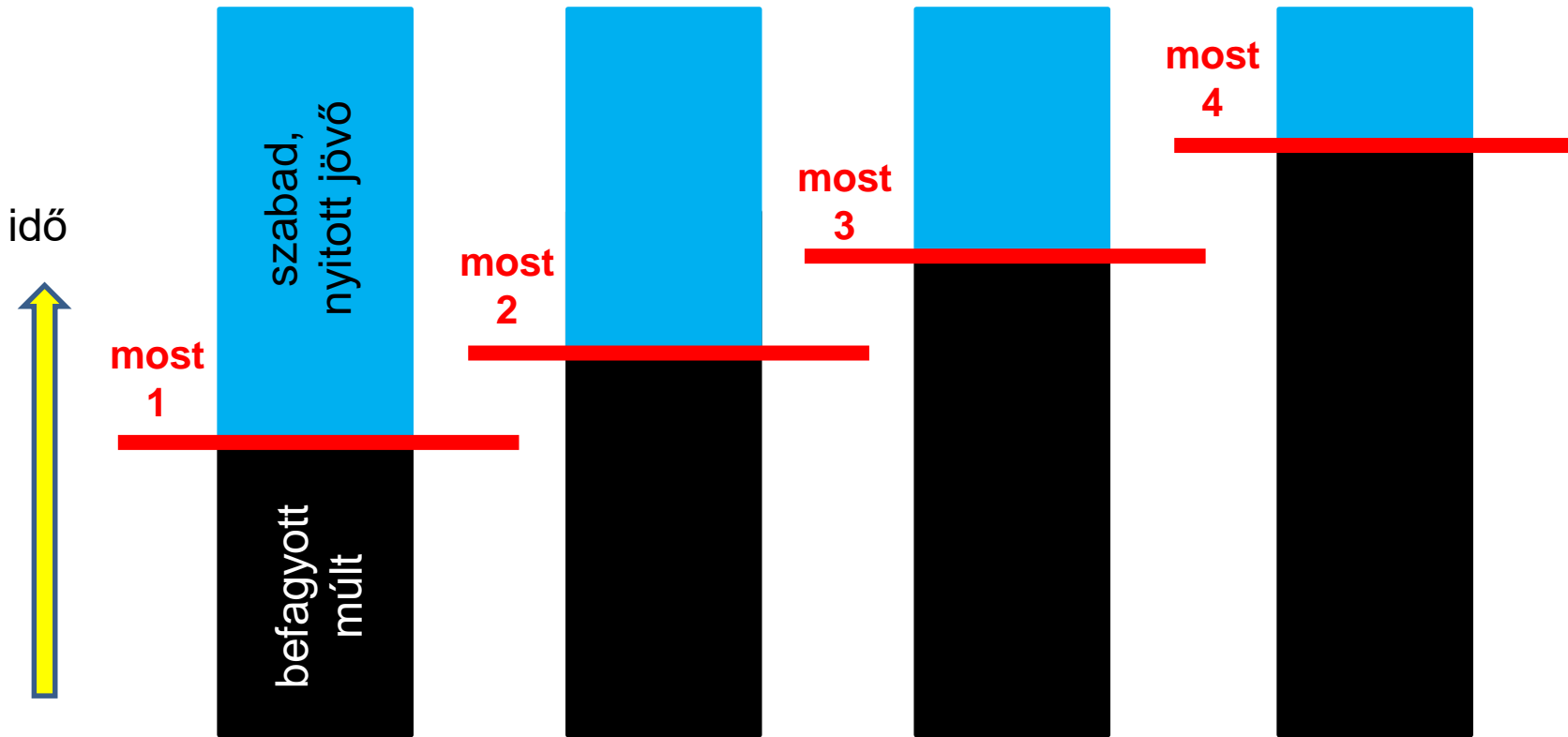
Hová mehetünk a **szemléletünk** és a **fizika** szerint a téridőben?

Így képzeljük
a nyitott jövőt

Mi történik „**most**”?

A nyitott jövő befagy,
végleges múlttá válik

A „**most**”-felület mint egy
kristályosító hullám halad végig
az univerzumon

„**Most**” működhet az emberi
szabad akarat,
ami befolyásolhatja a jövőt.

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

most

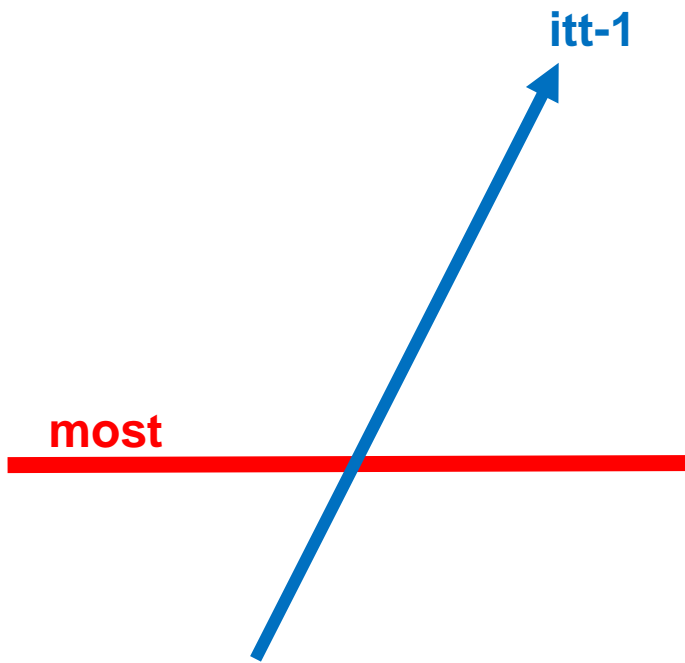
---

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

itt-2

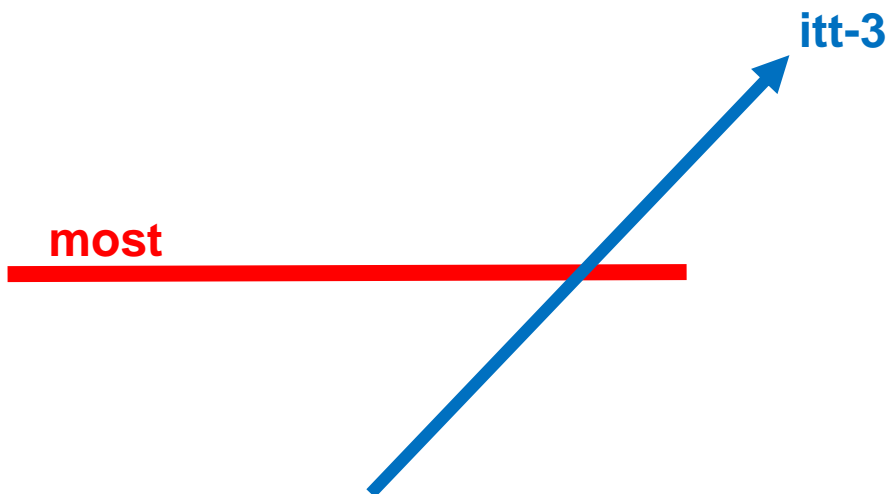
most

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

itt-4

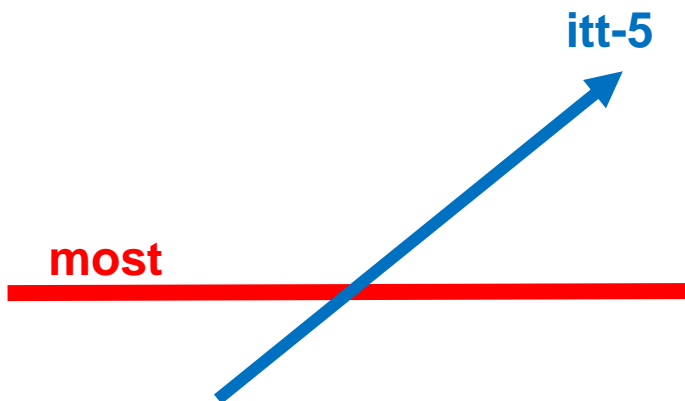
most

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

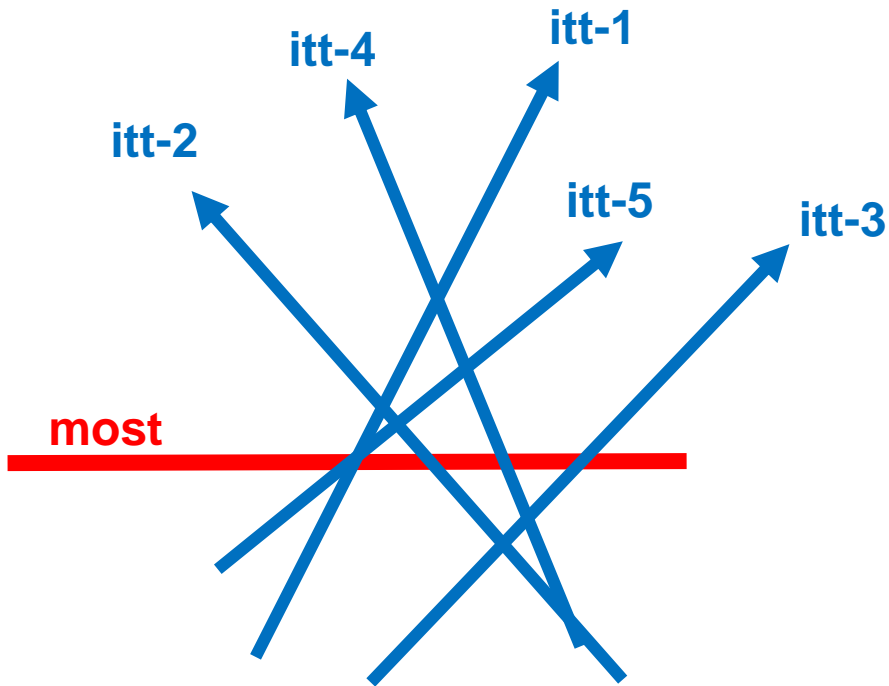

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

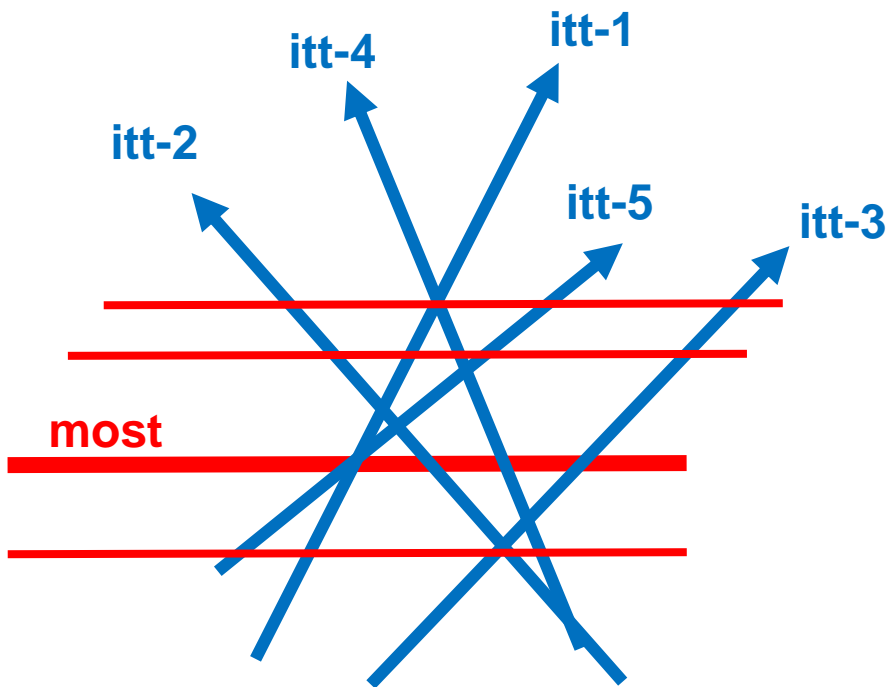

newtoni abszolút idő

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

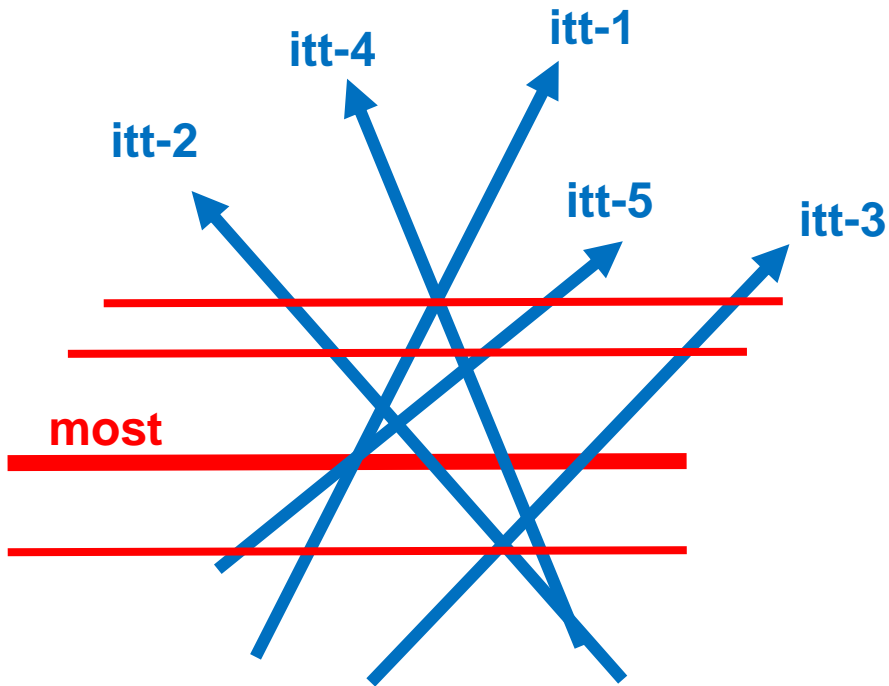

newtoni abszolút idő

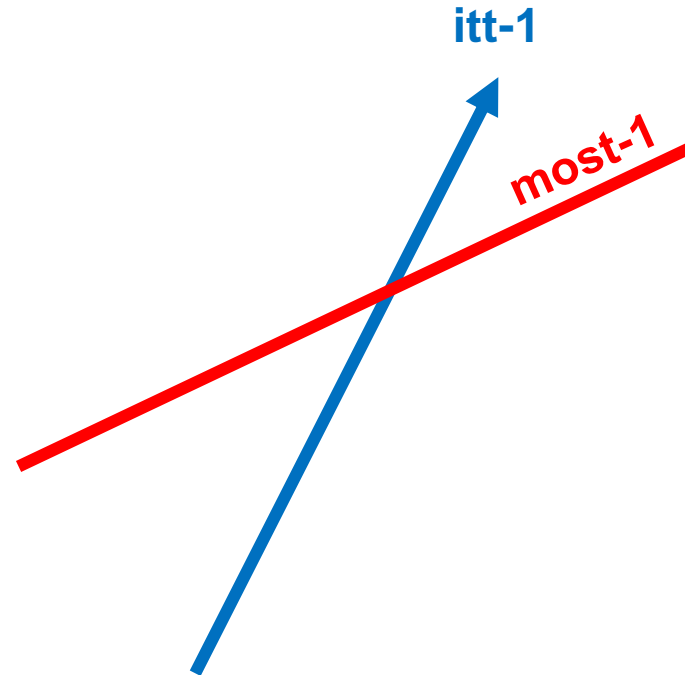
Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Speciális relativitáselmélet

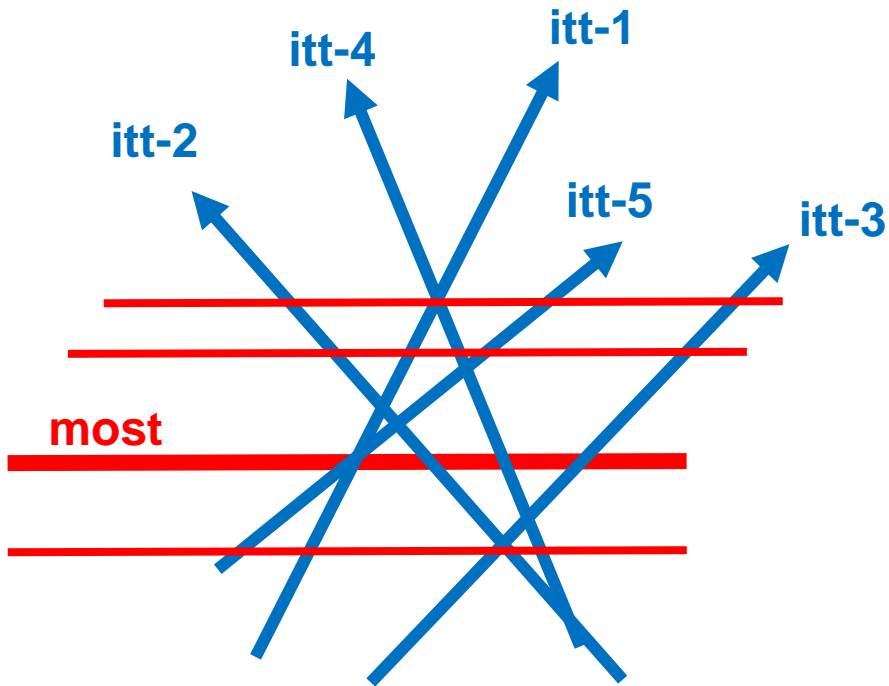

az egyidejűség relativitása

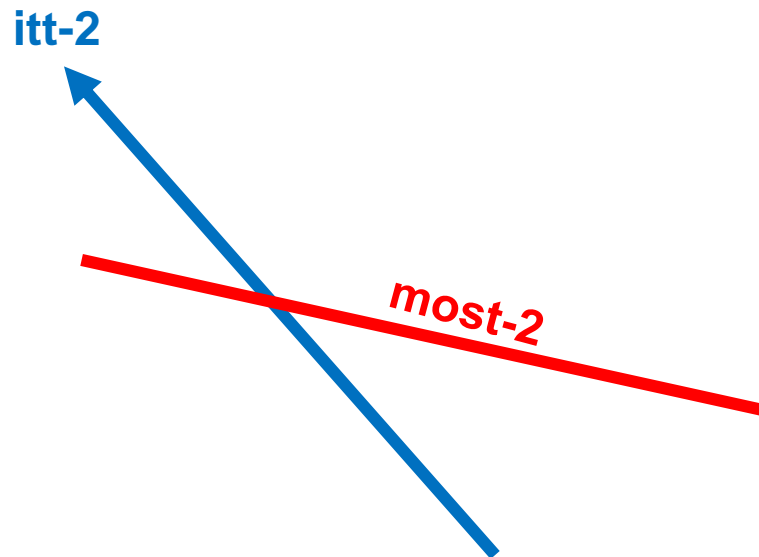
Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Speciális relativitáselmélet

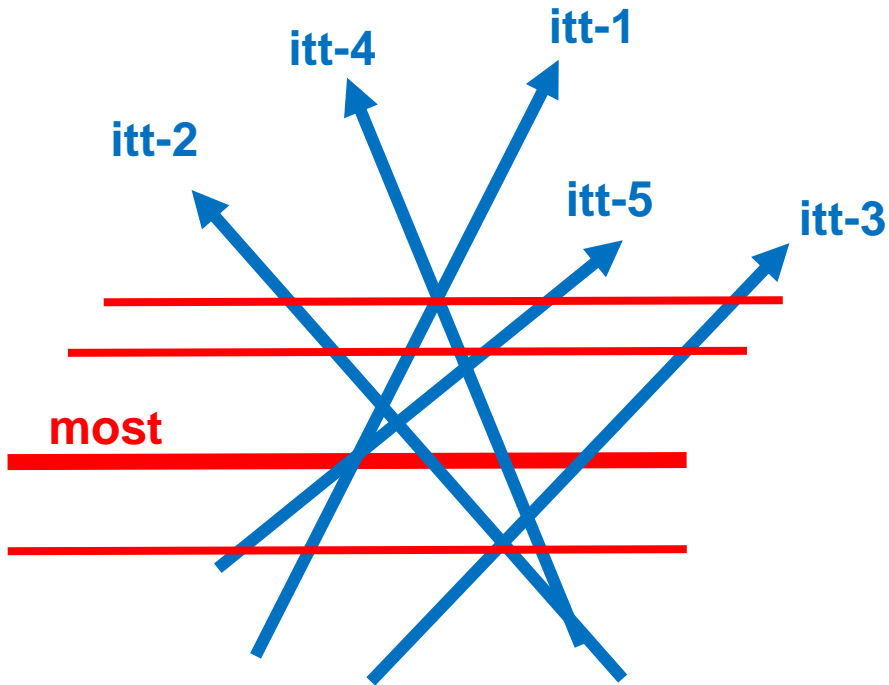
az egyidejűség relativitása

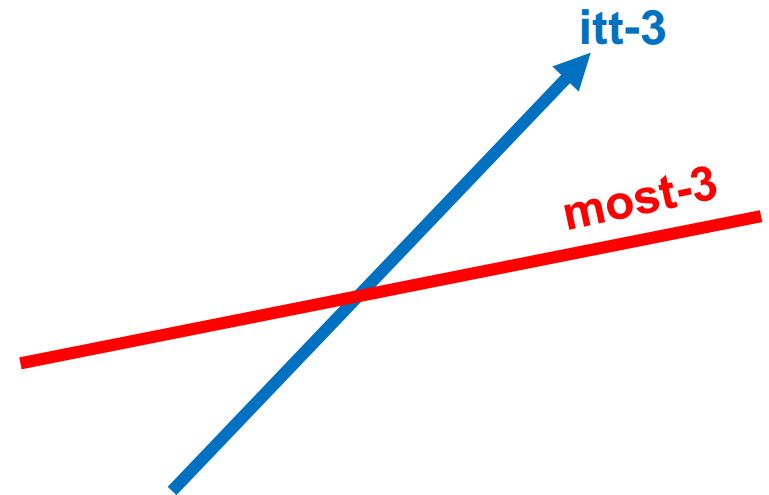
Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Speciális relativitáselmélet

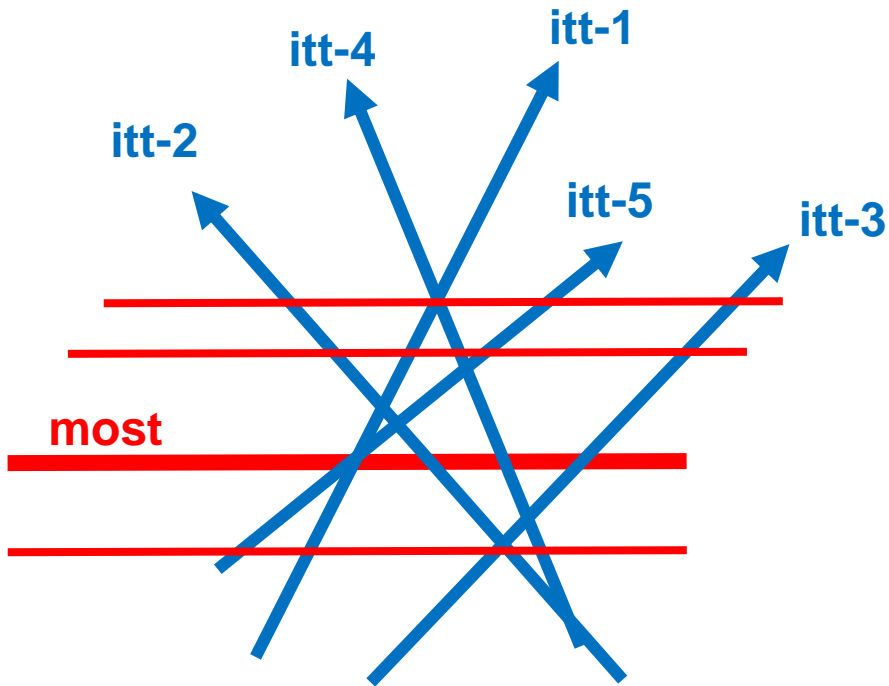

az egyidejűség relativitása

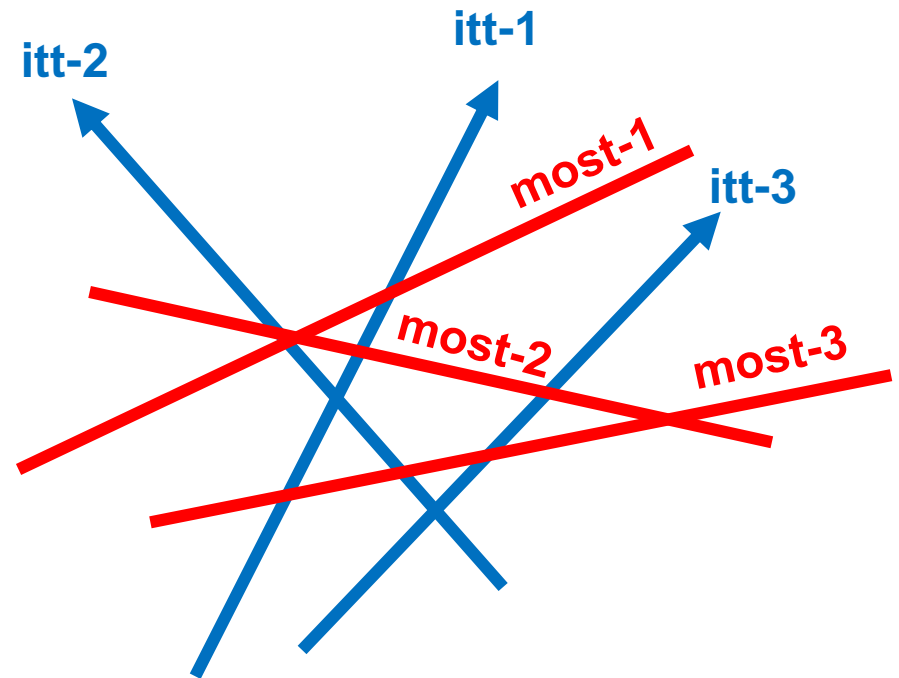
Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Klasszikus fizika

newtoni abszolút idő

Speciális relativitáselmélet

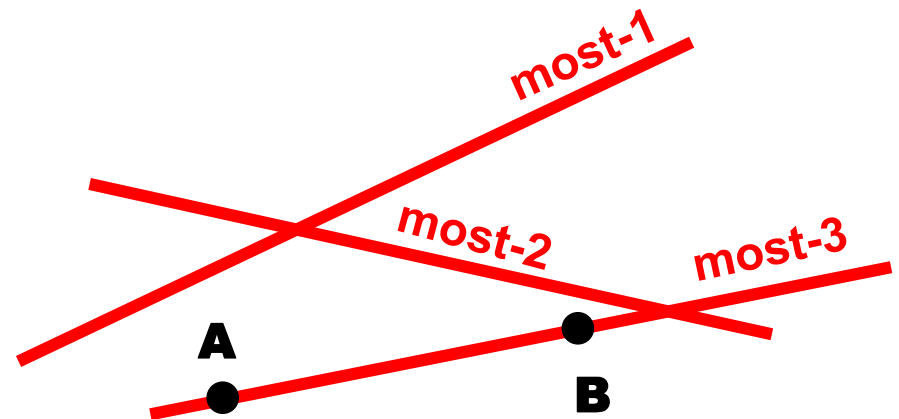

az egyidejűség relativitása

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

Speciális relativitáselmélet

az egyidejűség relativitása

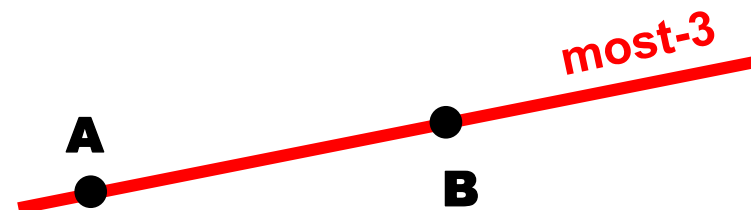

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

két esemény egyidejűsége vagy időbeli sorrendje attól függ, melyik megfigyelő nézi őket!

$$t_3(A) = t_3(B)$$

Speciális relativitáselmélet

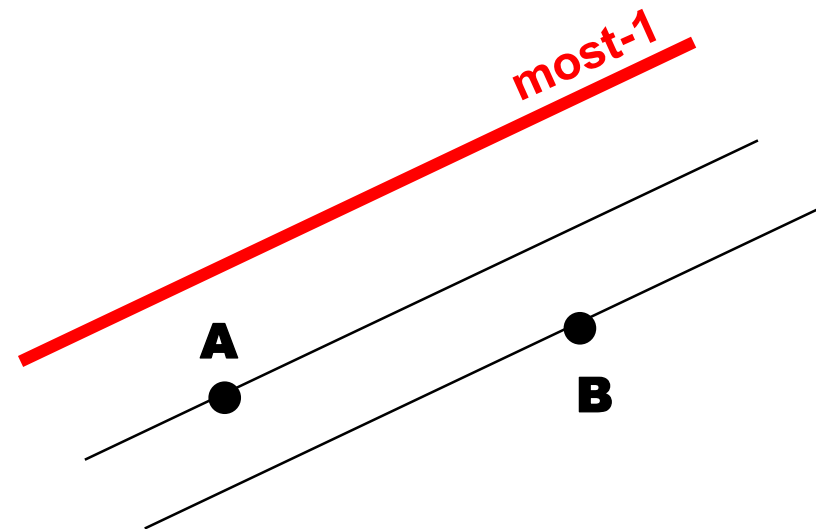
az egyidejűség relativitása

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

két esemény egyidejűsége vagy időbeli sorrendje attól függ, melyik megfigyelő nézi őket!

$$t_1(A) > t_1(B)$$

Speciális relativitáselmélet

az egyidejűség relativitása

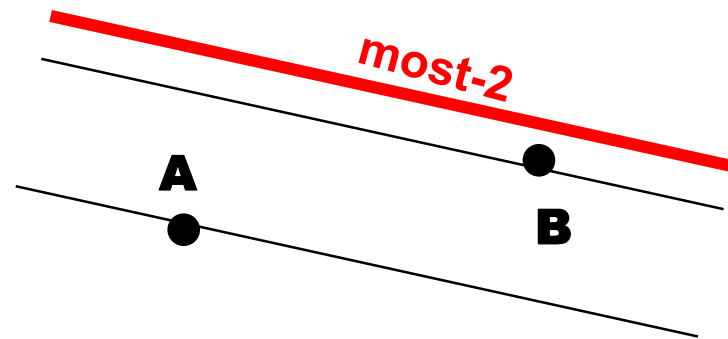

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

két esemény egyidejűsége vagy időbeli sorrendje attól függ, melyik megfigyelő nézi őket!

$$t_2(A) < t_2(B)$$

Speciális relativitáselmélet

az egyidejűség relativitása

Egymáshoz képest mozgó megfigyelők

két esemény egyidejűsége vagy időbeli sorrendje attól függ, melyik megfigyelő nézi őket!

$$t_3 (A) = t_3 (B)$$

$$t_1 (A) > t_1 (B)$$

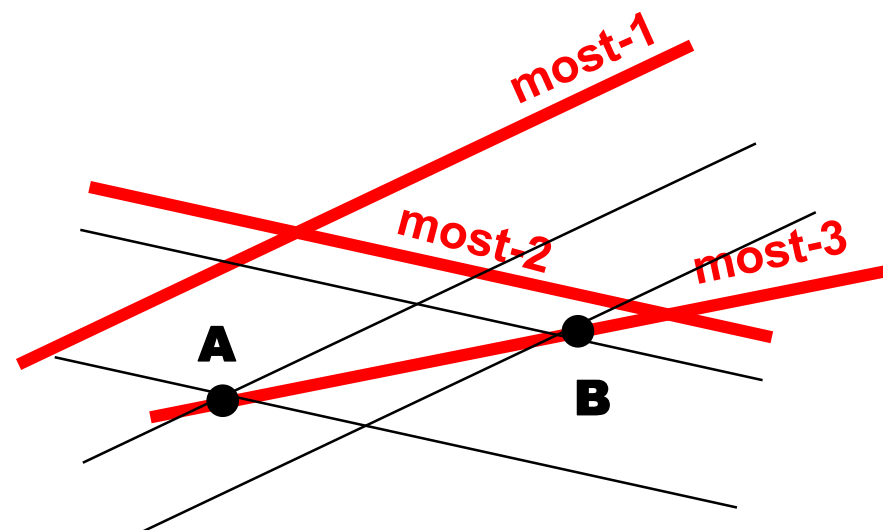
$$t_2 (A) < t_2 (B)$$

Nem létezik egyértelmű, objektív „most”-felület

dgy: Relativisztikus paradoxonok

Atomcsill, 2009. jan. 15.

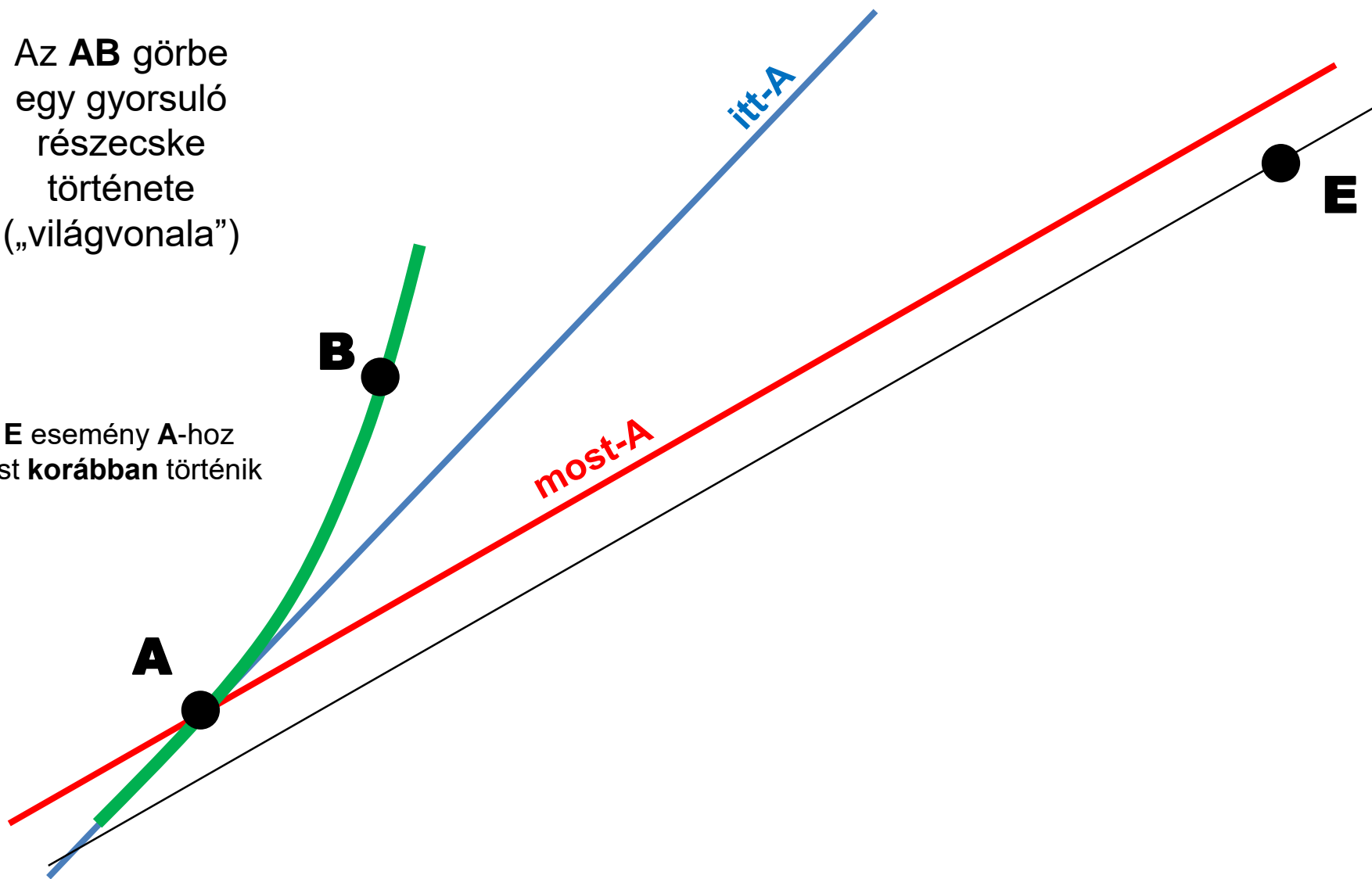
Speciális relativitáselmélet

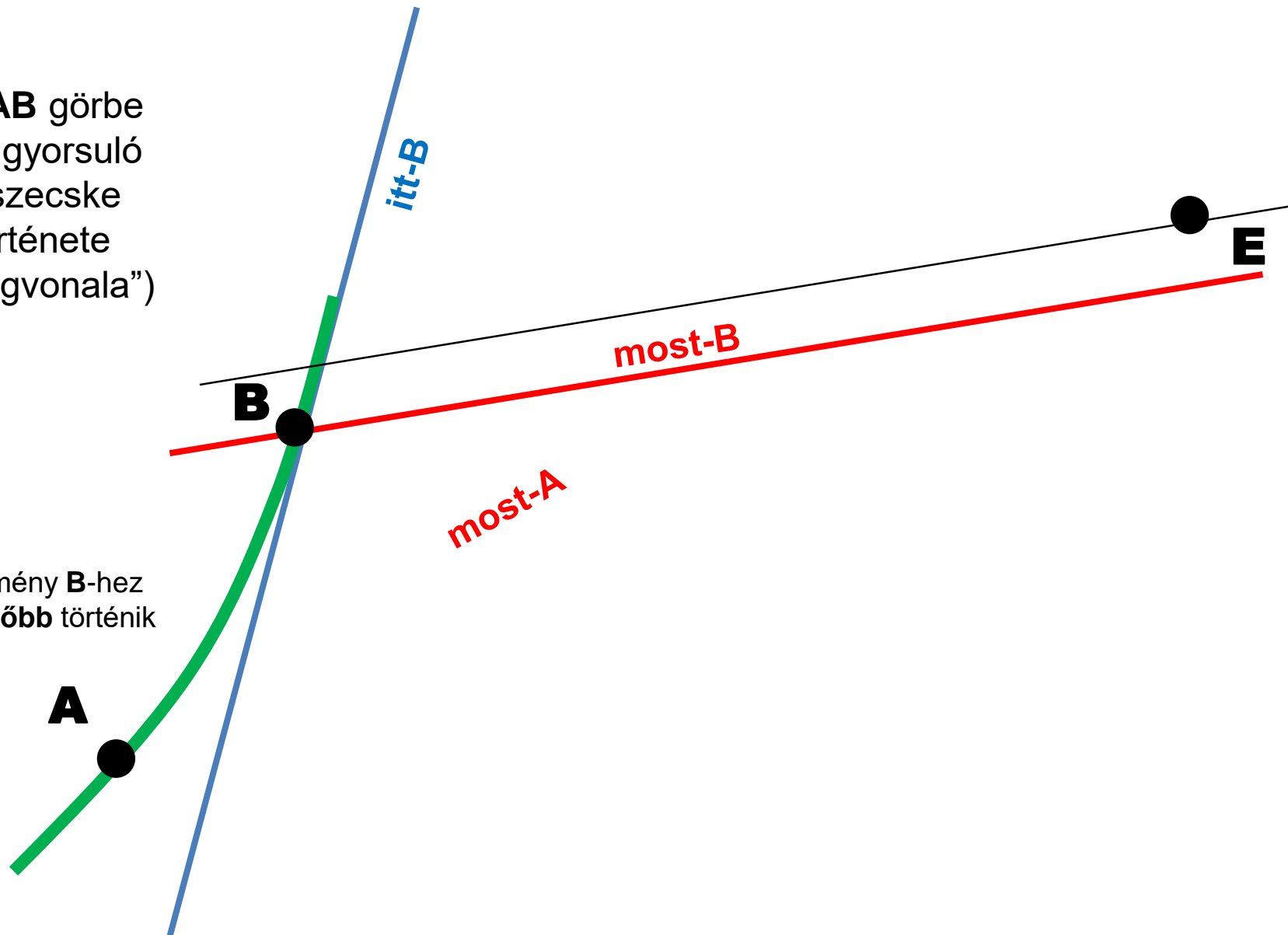
az egyidejűség relativitása

Az **AB** görbe
egy gyorsuló
részecke
története
(„világvonala”)

Az **E** esemény **A**-hoz
képest **korábban** történik

Az **AB** görbe
egy gyorsuló
részecke
története
(„világvonala”)

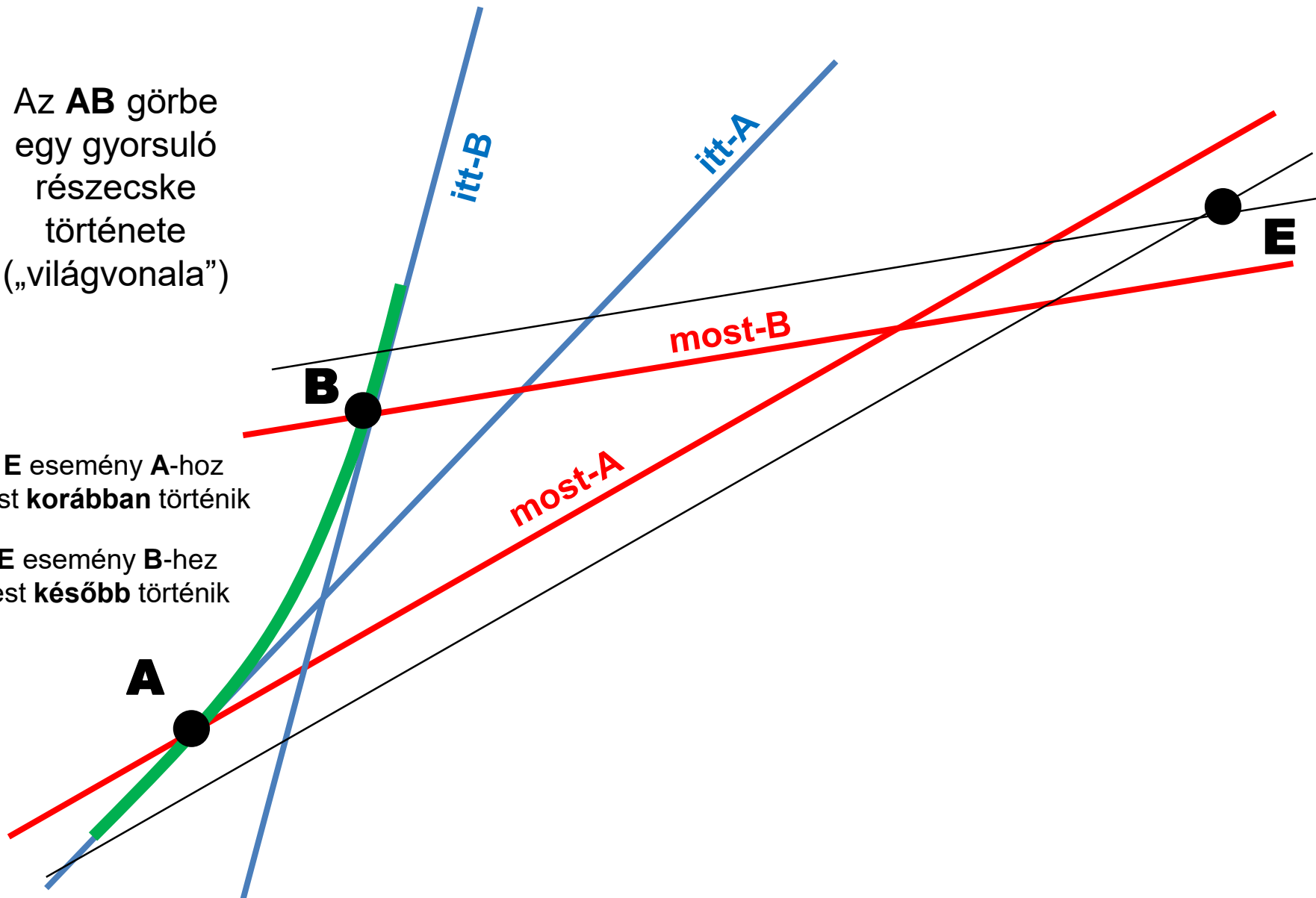
Az **E** esemény **B**-hez
képest **később** történik

Az **AB** görbe
egy gyorsuló
részecke
története
(„világvonala”)

Az **E** esemény **A**-hoz
képest **korábban** történik

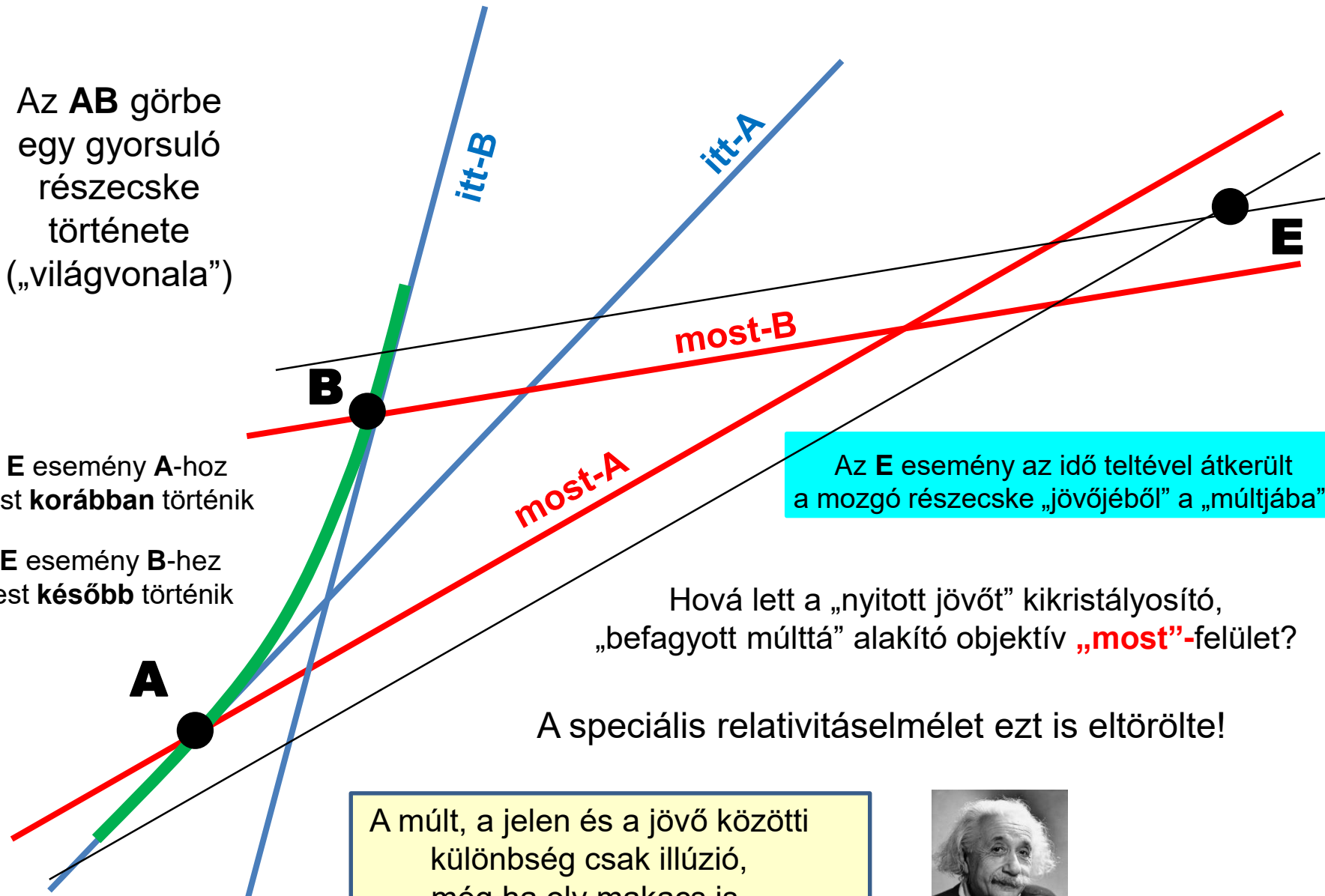
Az **E** esemény **B**-hez
képest **később** történik

Az **AB** görbe egy gyorsuló részecske története („világvonala”)

Az **E** esemény **A**-hoz képest **korábban** történik

Az **E** esemény **B**-hez képest **később** történik

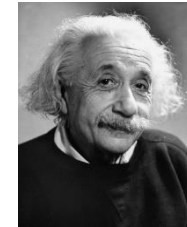

Az **E** esemény az idő teltével átkerült a mozgó részecske „jövőjéből” a „múltjába”.

Hová lett a „nyitott jövőt” kikristályosító, „befagyott múlttá” alakító objektív „**most**”-felület?

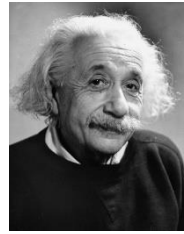
A speciális relativitáselmélet ezt is eltörölte!

A múlt, a jelen és a jövő közötti különbség csak illúzió, még ha oly makacs is.
Albert Einstein

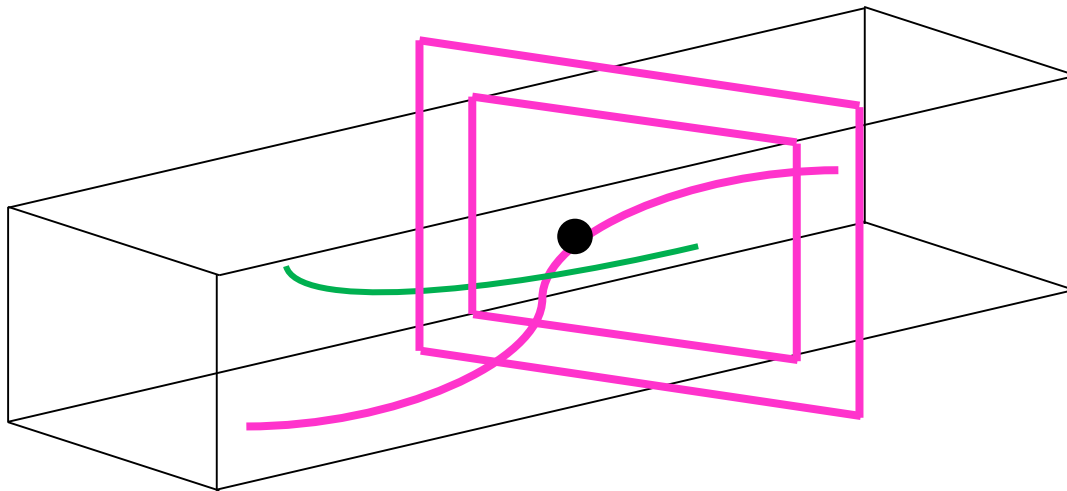

A múlt, a jelen és a jövő közötti különbség csak illúzió, még ha oly makacs is.

Albert Einstein

Einstein szerint a megoldás a „**tömb-világegyetem**”

Ez az események egyértelmű, véglegesen meghatározott, változatlan tömbje, kristálya

A megfigyelő tudata végighalad rajta (egy világvonal mentén), és leolvassa, mint egy mozifilmet, vagy magnószalagot

De mi határozza meg a tömbben rögzített eseményeket?

Erről a relativitáselmélet nem mond semmit

Mi következik ebből az időutazásra vonatkozóan?

Ha valahogyan sikerül is utazni az időben, **sehogyan sem változtathatjuk meg** az ott talált (véglegesen rögzített) eseményeket.

Foglaljuk össze!

- 1/ Az áltrel nem enged meg akármilyen mozgásokat, csak **lokálisan kauzálisokat** (a helyi fénykúpon belül haladó világvonalakat)
- 2/ A görbült téridőben a helyi fénykúpok elrendeződése lehetővé teszi a **ZIG-ek létezését**
- 3/ **Vannak** olyan fizikailag elképzelhető egyszerű **anyagelrendeződések**, amelyek téridejében lehetnek ZIG-ek

Következtetés:

Az általános relativitáselmélet nem zárja ki az időutazást!

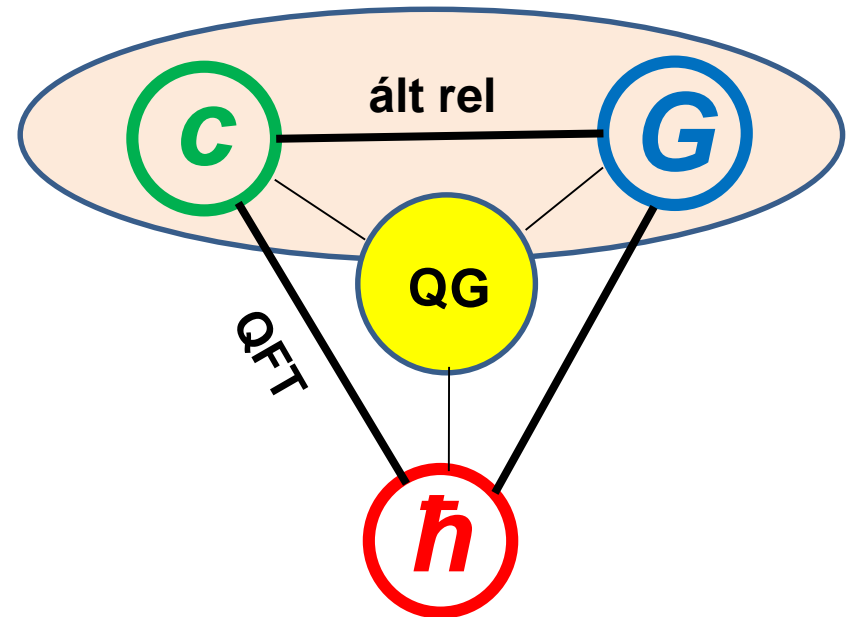
Kérdés:

No de akkor hol vannak az időutazók?

Válasz:

Az áltrel nem a teljes fizika!

Spekuláció: ami most következik

Tegyük fel, hogy elvileg tudunk időgépet építeni!
Így a gyakorlatban megvizsgálhatjuk a paradoxonok fennállását.

Emlékeztető: hogyan vizsgálták a fizikusok a specrel ikerparadoxonát és idődilatációját?

a/ építettek egy fotonrakétát, és egy ikerpár egyik tagját elküldték űrutazni, közel fénysebességgel

b/ közel fénysebességre gyorsítottak néhány elemi részecskét (elektront)

a b/ verzió sokkal egyszerűbb és olcsóbb!

Küldjünk tehát időutazásra egy elektront a múltba!

No de van-e az elektronnak nagymamája?

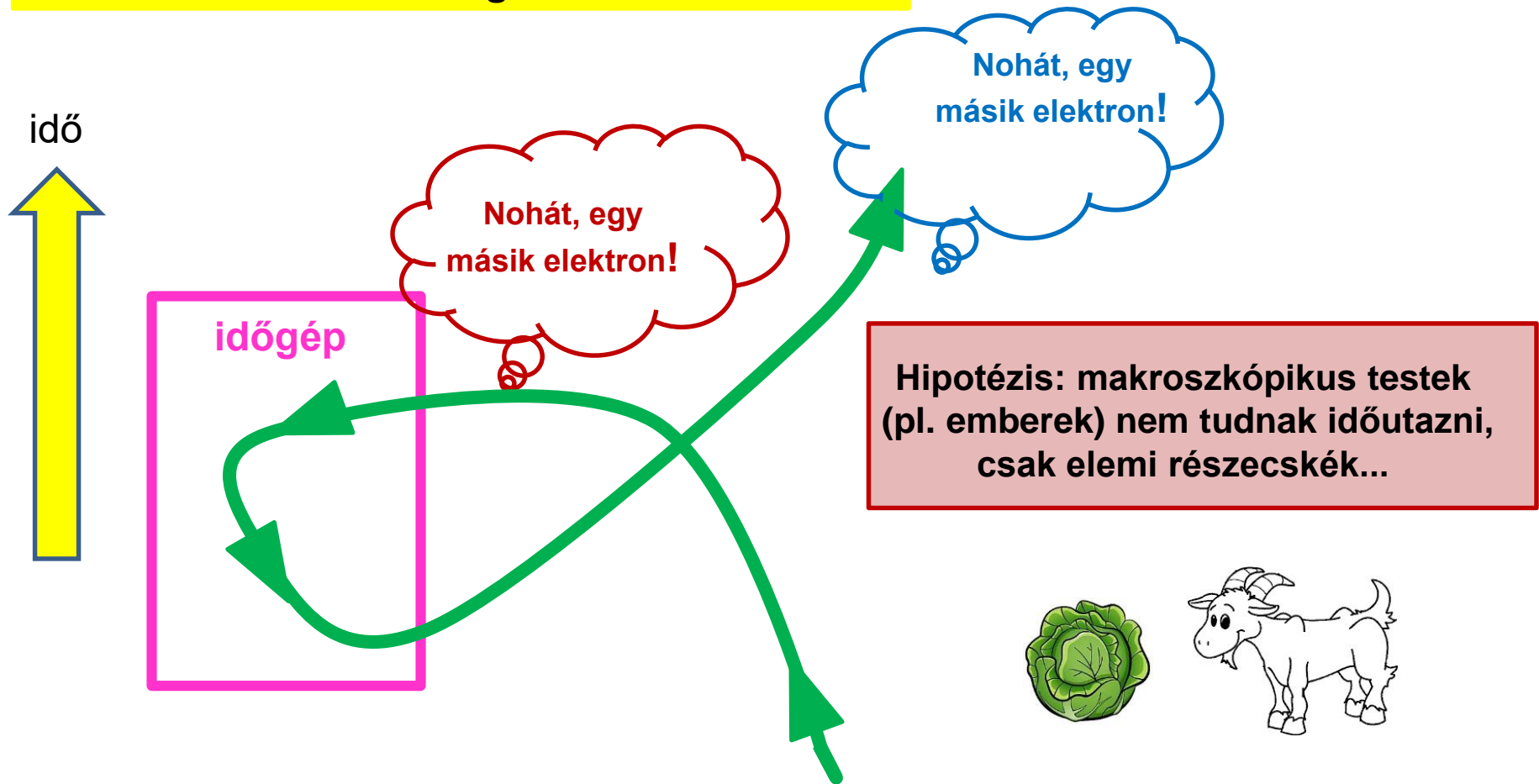
Tud-e találkozni a nagymamával?
Esetleg saját magával?

Van-e az elektronnak nagymamája?

Ha egy elemi részecske találkozik a múltban saját magával, senki sem vesz észre semmi különöset –

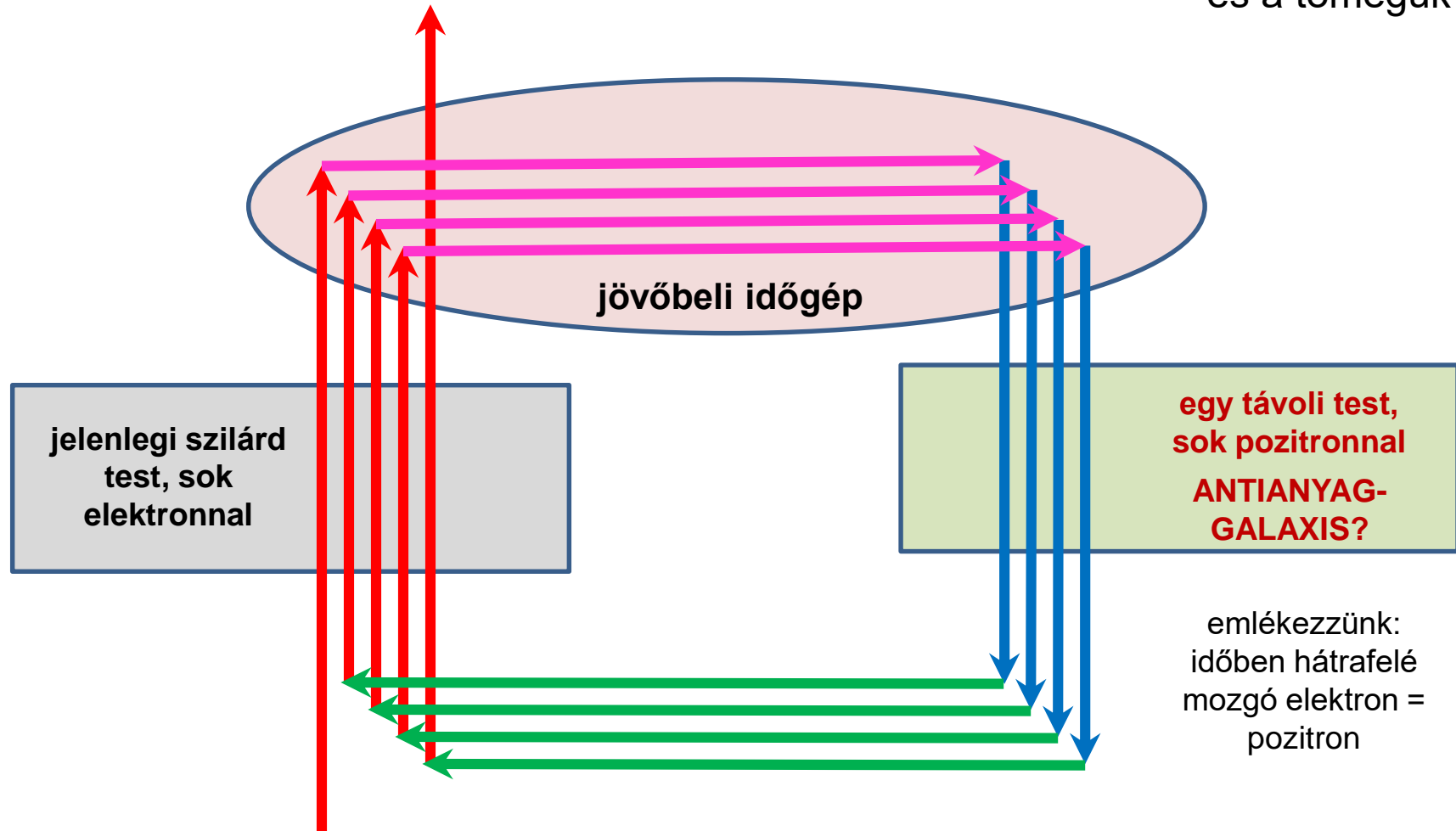
**mert az elektronok TÖKÉLETESEN azonosak,
nem lehet őket megkülönböztetni!**

Ennek a gondolatnak az abszurd folytatása:

Csak egyetlen elektron van a világegyetemben, de az időutazó, és most sok példányban van jelen

EZÉRT azonos
minden elektron,
egyforma a töltésük
és a tömegük stb.

Vigyázat! Az időutazó elektron meséje csalás!

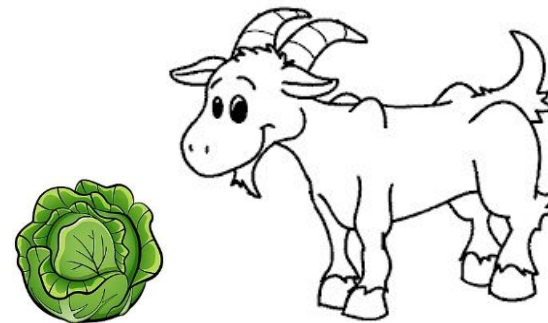
Nem az a lényeg, hogy találkozol-e a nagymamával vagy saját magaddal, hanem hogy **jövőbeli információt adsz át neki...**

Küldjünk vissza egy csomó elektront, és az elrendezésükbe kódoljuk bele a lottószámokat – Biff Tannen boldog lesz!

Így is beavatkoztunk a múltba, és megváltoztattuk a jövőt...

Az időutazó elektron **nem oldja meg** a nagymama-paradoxont!

Vigyázat! Az időutazó elektron meséje csalás!

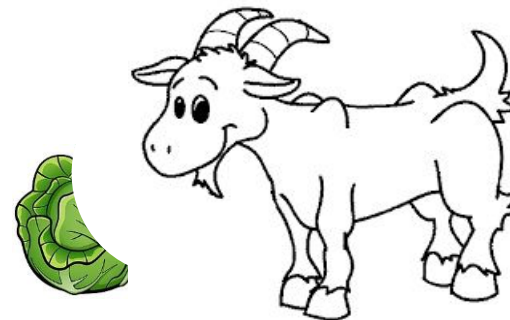
Nem az a lényeg, hogy találkozol-e a nagymamával vagy saját magaddal, hanem hogy **jövőbeli információt adsz át neki...**

Küldjünk vissza egy csomó elektront, és az elrendezésükbe kódoljuk bele a lottószámokat – Biff Tannen boldog lesz!

Így is beavatkoztunk a múltba, és megváltoztattuk a jövőt...

Az időutazó elektron **nem oldja meg** a nagymama-paradoxont!

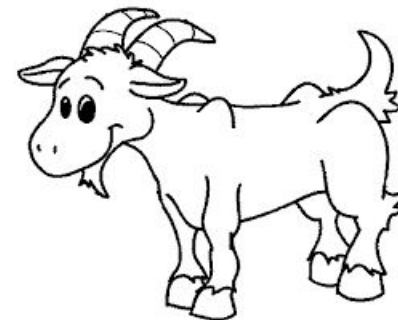
Vigyázat! Az időutazó elektron meséje csalás!

Nem az a lényeg, hogy találkozol-e a nagymamával vagy saját magaddal, hanem hogy **jövőbeli információt adsz át neki...**

Küldjünk vissza egy csomó elektront, és az elrendezésükbe kódoljuk bele a lottószámokat – Biff Tannen boldog lesz!

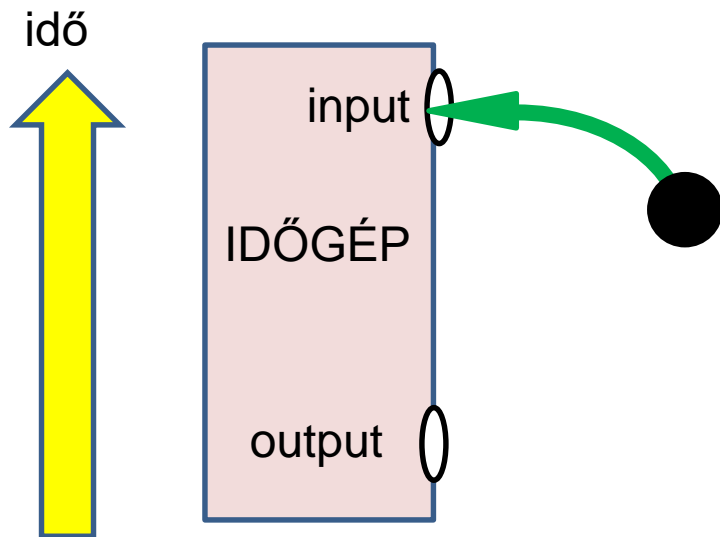
Így is beavatkoztunk a múltba, és megváltoztattuk a jövőt...

Az időutazó elektron **nem oldja meg** a nagymama-paradoxont!

A legegyszerűbb információ-átadási modell:

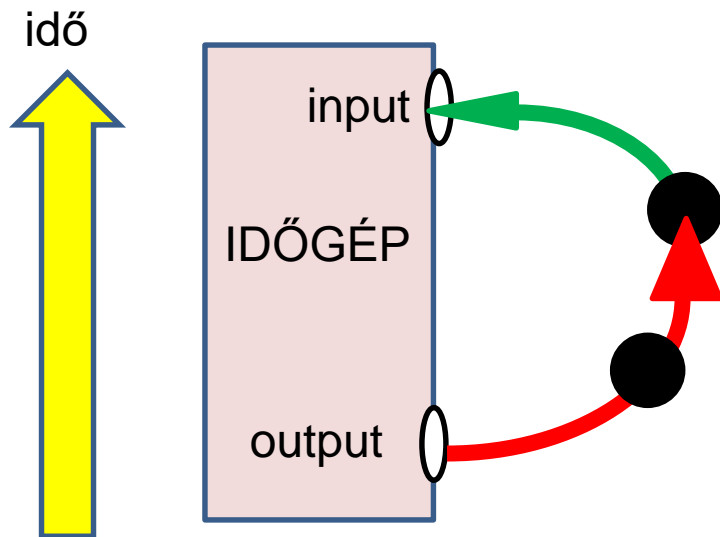
golyók ütközése

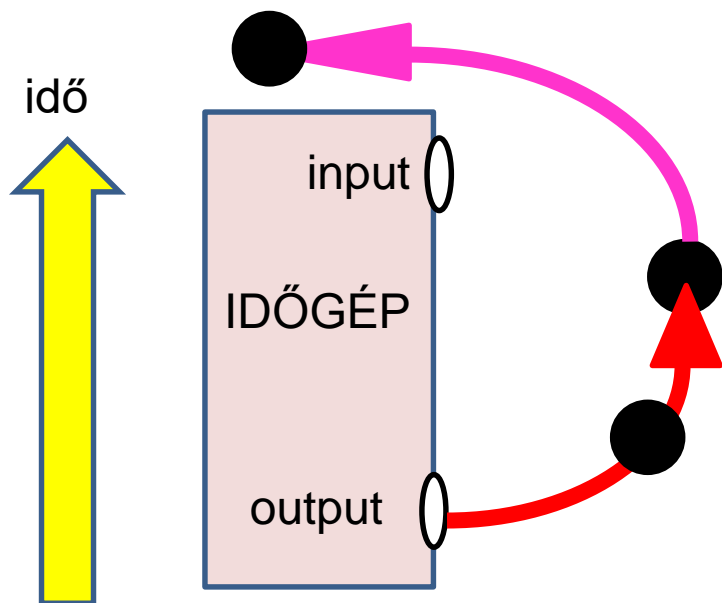
A legegyszerűbb információ-átadási modell:

golyók ütközése

A legegyszerűbb információ-átadási modell:

golyók ütközése

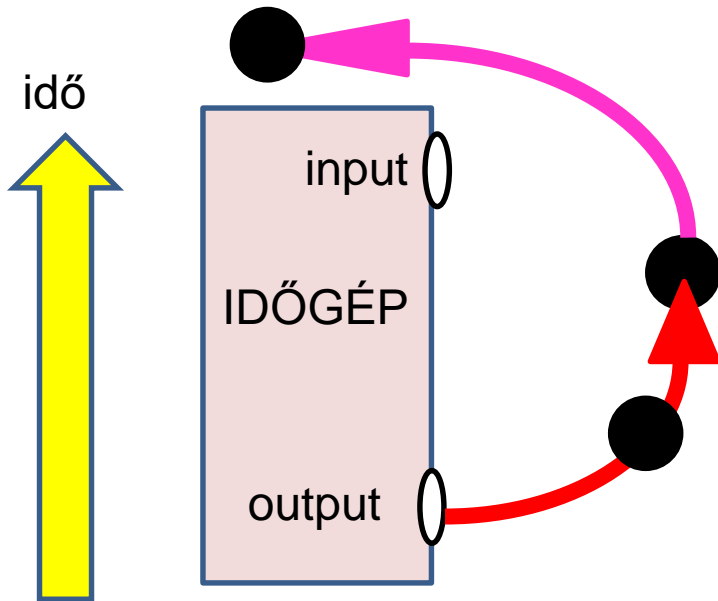

a múltból visszatérő golyó
megakadályozza saját utazását a múltba
ez a nagymama-paradoxon
legegyszerűbb változata

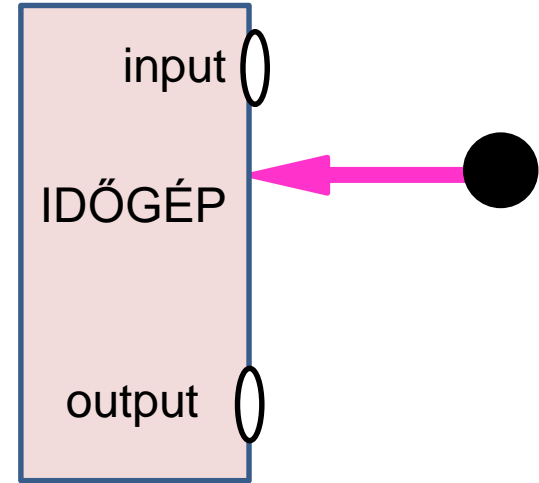
**önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon**

A legegyszerűbb információ-átadási modell:

golyók ütközése

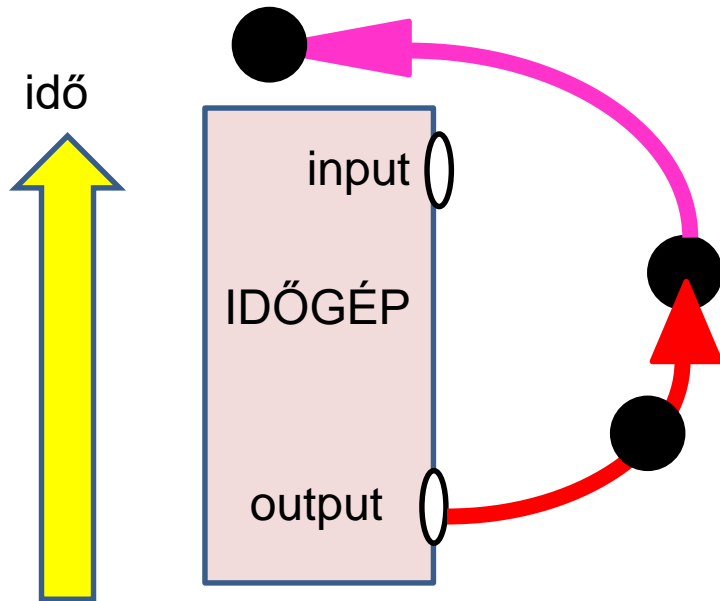

a múltból visszatérő golyó
megakadályozza saját utazását a múltba
ez a nagymama-paradoxon
legegyszerűbb változata

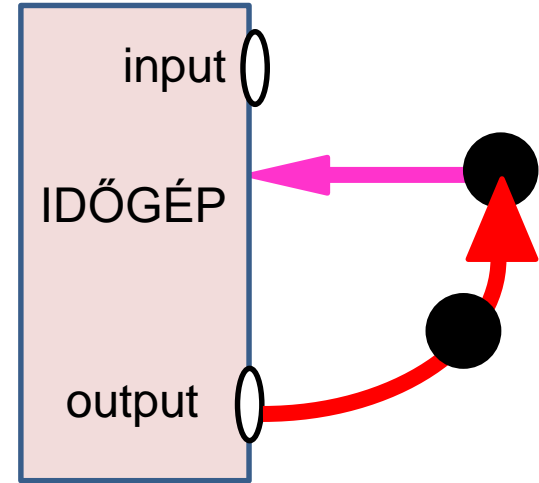
**önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon**

A legegyszerűbb információ-átadási modell:

golyók ütközése

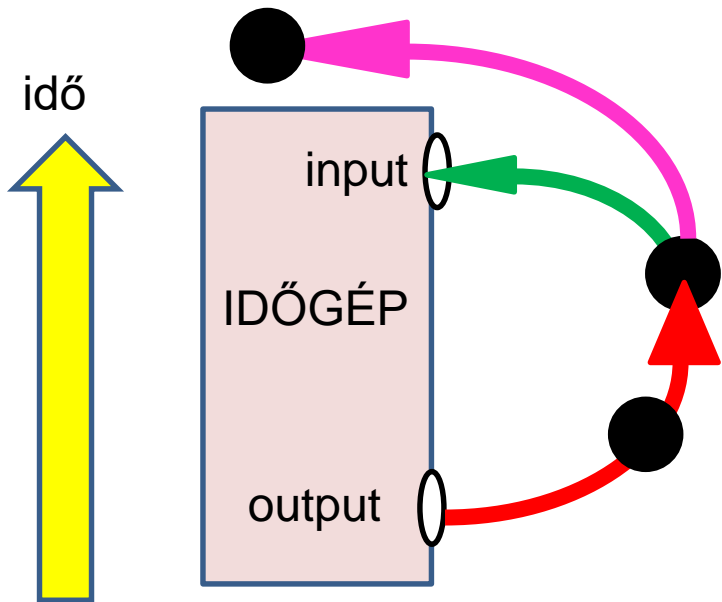

a múltból visszatérő golyó
megakadályozza saját utazását a múltba
ez a nagymama-paradoxon
legegyszerűbb változata

**önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon**

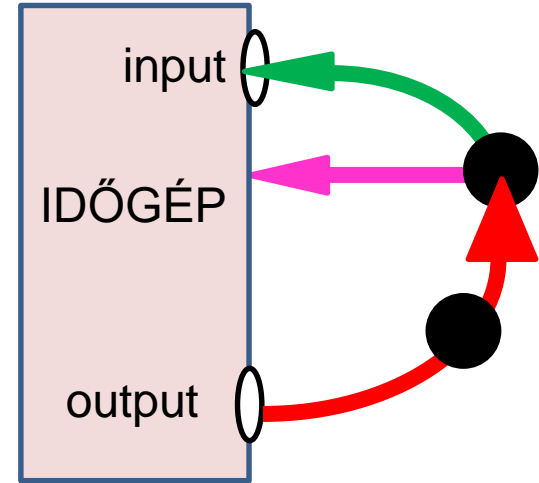
A legegyszerűbb információ-átadási modell:

a múltból visszatérő golyó **megakadályozza** saját utazását a múltba
ez a nagymama-paradoxon
legegyszerűbb változata

**önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon**

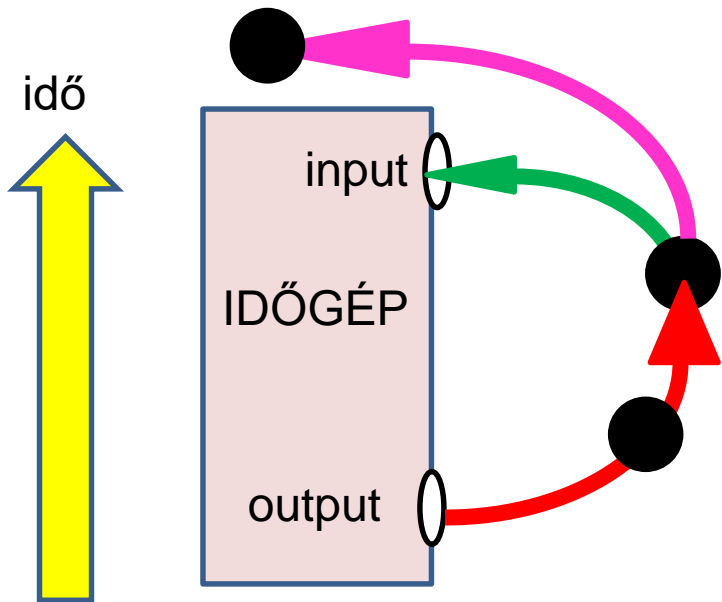
golyók ütközése

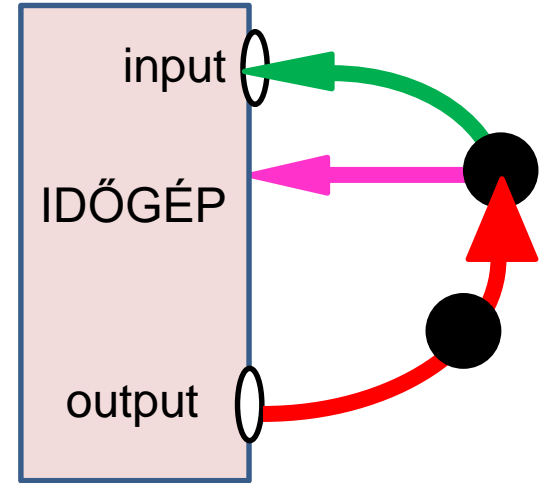
a múltból visszatérő golyó **létrehozza** saját utazását a múltba

**nincs semmiféle ellentmondás
Ez az eset LEHETSÉGES!**

A legegyszerűbb információ-átadási modell:

golyók ütközése

a múltból visszatérő golyó **megakadályozza** saját utazását a múltba
ez a nagymama-paradoxon
legegyszerűbb változata

a múltból visszatérő golyó **létrehozza** saját utazását a múltba

**önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon**

**nincs semmiféle ellentmondás
Ez az eset LEHETSÉGES!**

Minden krétai mindig hazudik –
mondta egy krétai

Minden krétai mindig igazat
mond – mondta egy krétai

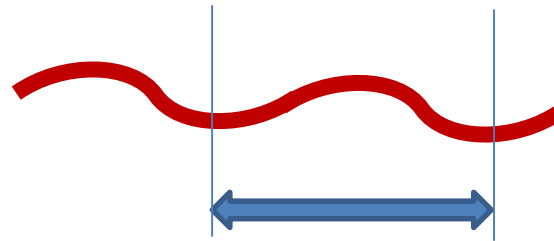
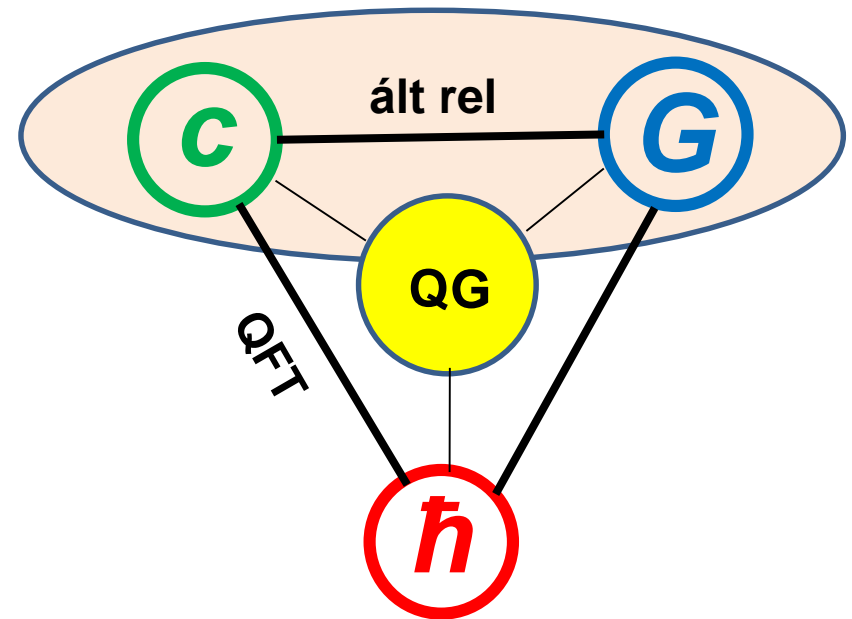

Most vegyük figyelembe a kvantumelméletet is!

a részecskék egyben hullámok is

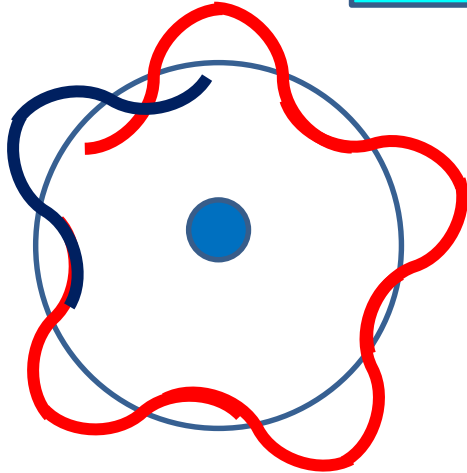

de Broglie 1923

$$\lambda = \frac{\hbar}{m v}$$

Építsünk de Broglie-hullámot
egy atommag köré!

ekkora hullámhosszal nem
záródik a hullám

gyengítő interferencia

Az interferenciáról:

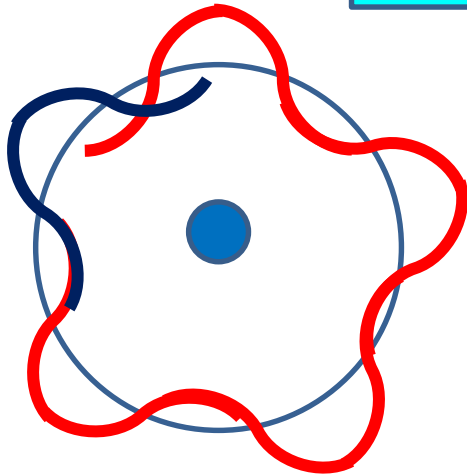
**Cserti József: Ahol a
hullámok karamboloznak**

Atomcsill, 2011. okt. 27.

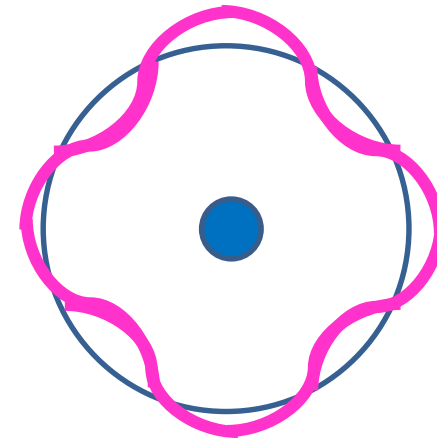

Építsünk de Broglie-hullámot
egy atommag köré!

ekkora hullámhosszal nem
záródik a hullám

gyengítő interferencia

ekkora hullámhosszal viszont
záródik a hullám

erősítő interferencia

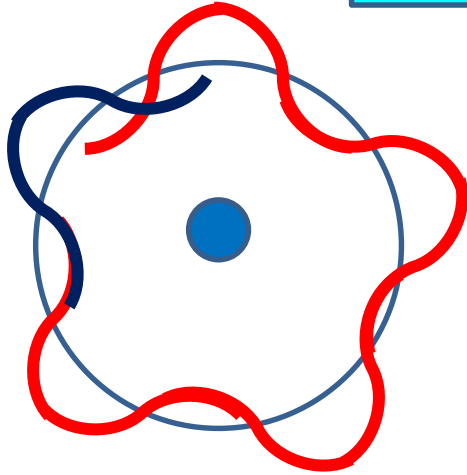
Az interferenciáról:

**Cserti József: Ahol a
hullámok karamboloznak**

Atomcsill, 2011. okt. 27.

Építsünk de Broglie-hullámot
egy atommag köré!

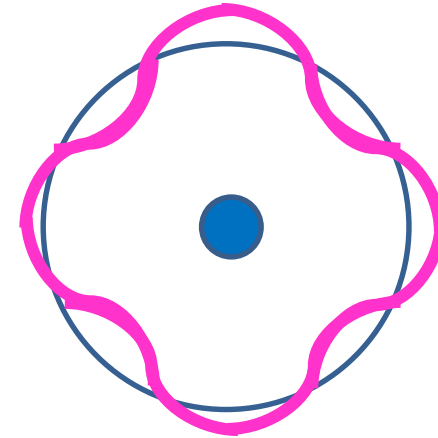

ekkora hullámhosszal nem
záródik a hullám

gyengítő interferencia

önmagát újratermelő
ellentmondás: paradoxon

ilyen hullámhosszon (energián)
nincs stabil konfiguráció

ekkora hullámhosszal viszont
záródik a hullám

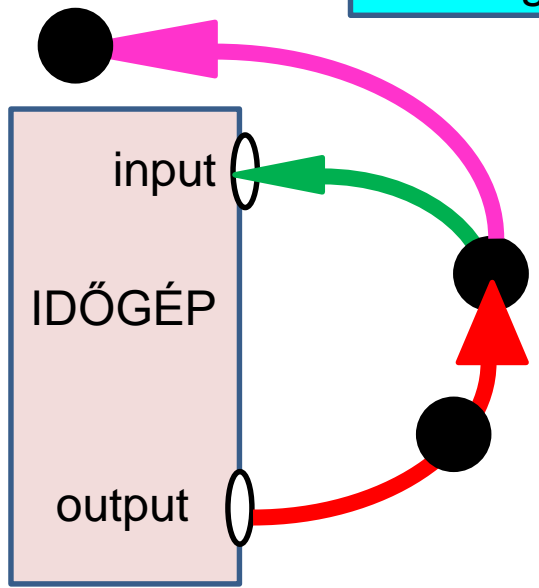
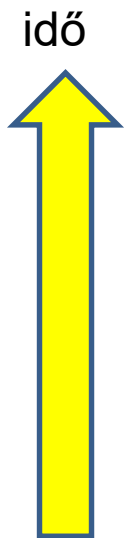
erősítő interferencia

nincs semmiféle ellentmondás
ez az eset **LEHETSÉGES!**

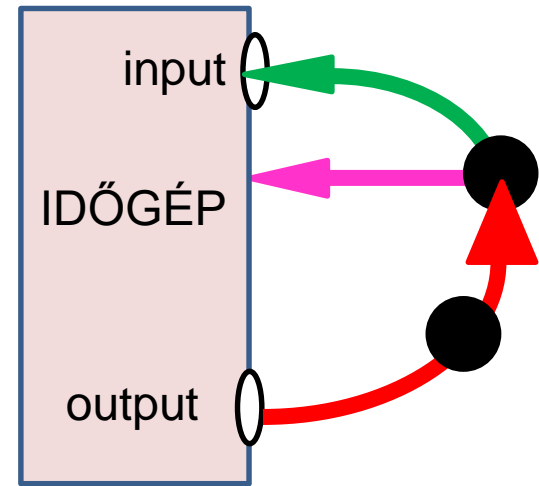
bizonyos hullámhosszakon
(energián) **kialakulhat
stabil konfiguráció**

Építsünk de Broglie-hullámot egy **IDŐGÉP** köré!

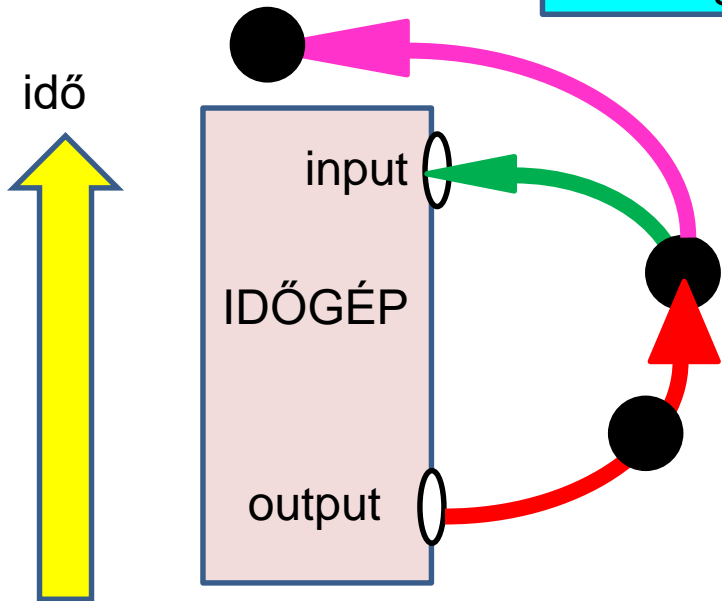
a múltból visszatérő golyó **megakadályozza** saját utazását a múltba

a múltból visszatérő golyó **létrehozza** saját utazását a múltba

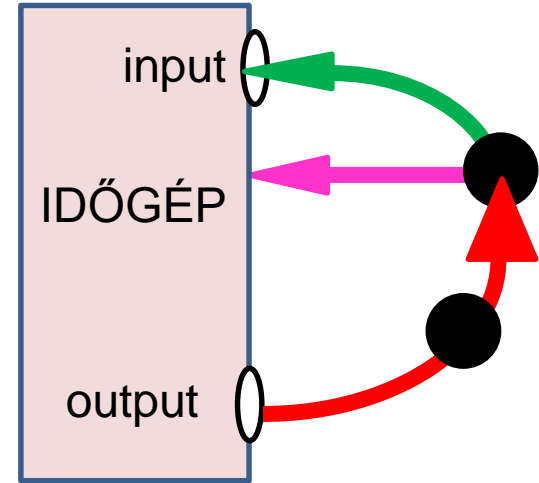
Építsünk de Broglie-hullámot egy **IDŐGÉP** köré!

a múltból visszatérő golyó **megakadályozza** saját utazását a múltba

gyengítő interferencia

ilyen esetben **nincs stabil konfiguráció**

a múltból visszatérő golyó **létrehozza** saját utazását a múltba

erősítő interferencia

bizonyos esetekben **kialakulhat stabil konfiguráció**

Az időutazás lehetséges, ha nem okoz ellentmondást, paradoxont!

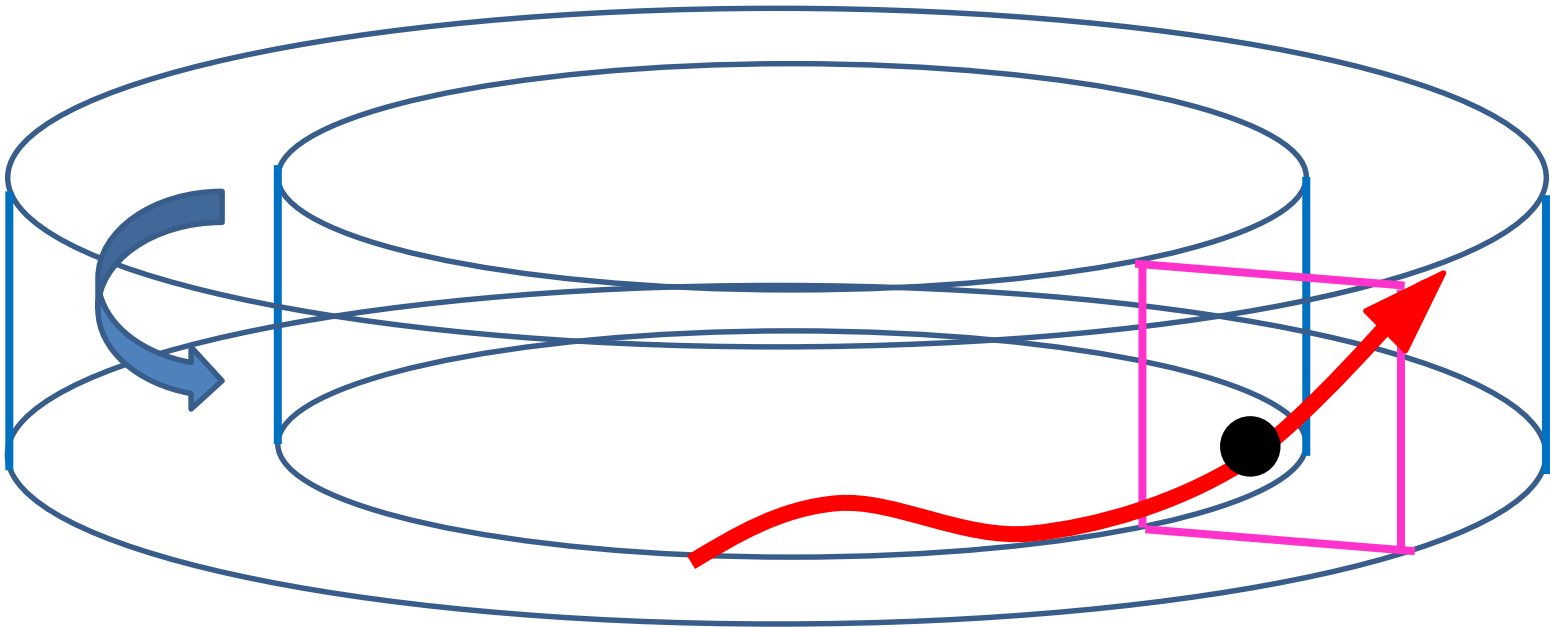
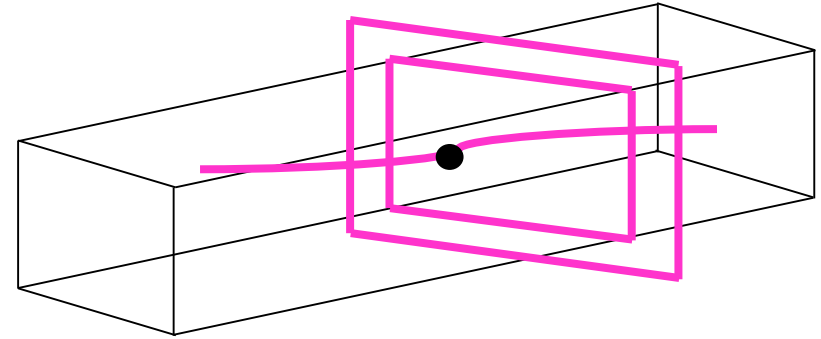

Ne kispályázzunk!

Ne néhány részecskét vagy golyót küldjünk vissza a múltba, hanem az összeset: **az egész Világegyetemet!**

Zárjuk be az időhurkot!

Emlékezzünk a **tömbuniverzumra!**

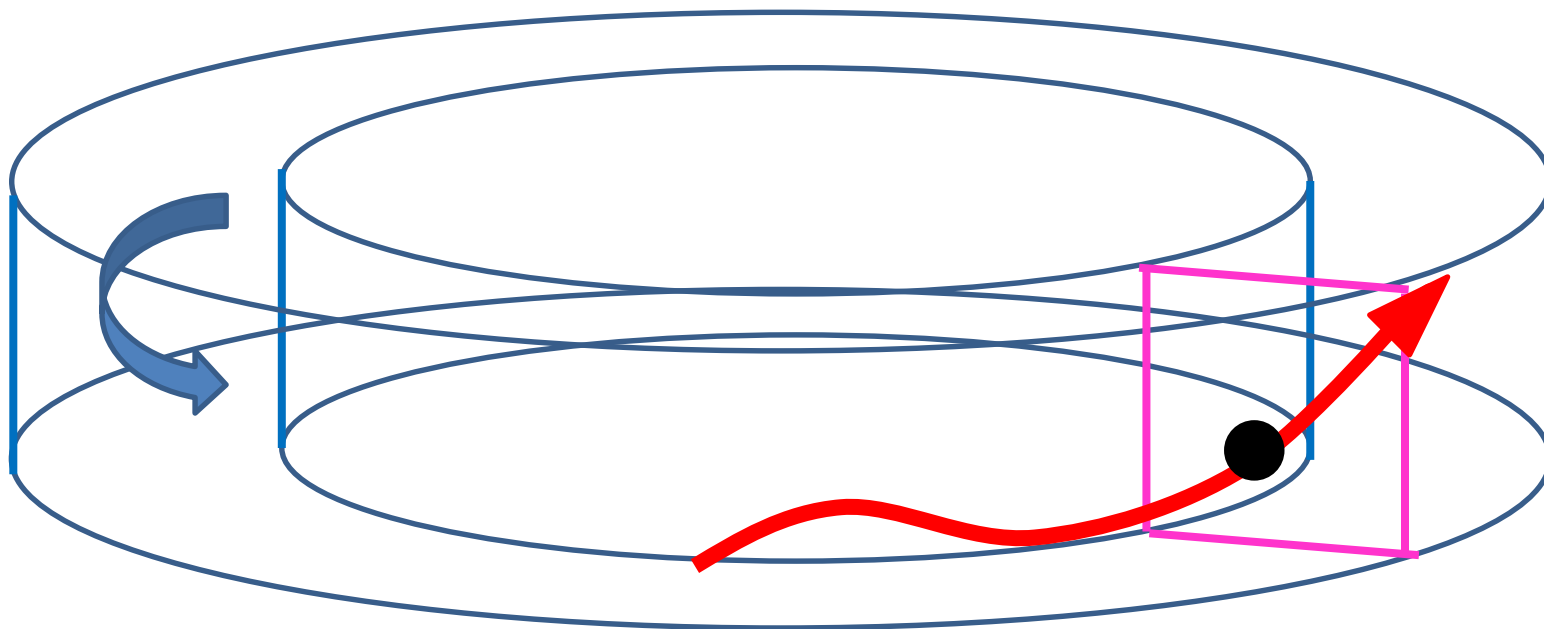

Egy ilyen **ciklikus tömb-Univerzum** lényegéhez tartozik az időutazás (zárt időszerű görbék).

Sőt az ezek mentén kialakuló **erősítő interferencia** tartja fenn a kialakuló stabil belső struktúrákat, amik ezért nem véletlenszerűek.

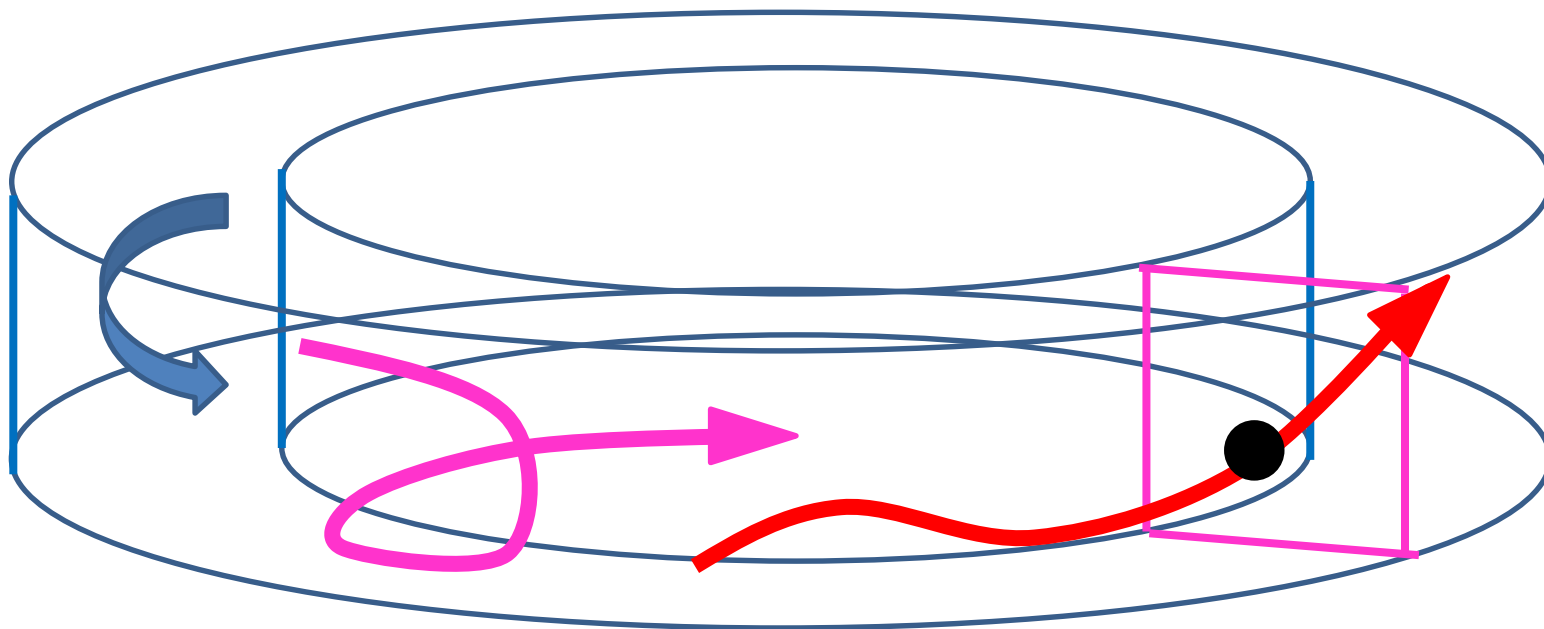
Egy ilyen világ önmaga mamája (sőt nagymamája), de **nincs benne időparadoxon**.

Ráadásul **összhangban van** az általános relativitáselmélettel és a kvantumelmélettel is.

Egy ilyen önmagát stabilizáló ciklikus struktúrában kialakulhatnak kaotikus és turbulens tartományok, egyebek között ZIG-ek is.

Tehát elvileg lehetséges a lokális időutazás is!

Can the Universe Create Itself?

J. Richard Gott, III and Li-Xin Li

Department of Astrophysical Sciences, Princeton University, Princeton, NJ 08544

(December 29, 1997)

The question of first-cause has troubled philosophers and cosmologists alike. Now that it is apparent that our universe began in a Big Bang explosion, the question of what happened before the Big Bang arises. Inflation seems like a very promising answer, but as Borde and Vilenkin have shown, the inflationary state preceding the Big Bang could not have been infinite in duration — it must have had a beginning also. Where did it come from? Ultimately, the difficult question seems to be how to make something out of nothing. This paper explores the idea that this is the wrong question — that *that* is not how the Universe got here. Instead, we explore the idea of whether there is anything in the laws of physics that would prevent the Universe from creating itself. Because spacetimes can be curved and multiply connected, general relativity allows for the possibility of closed timelike curves (CTCs). Thus, tracing backwards in time through the original inflationary state we may eventually encounter a region of CTCs — giving *no* first-cause. This region of CTCs may well be over by now (being bounded toward the future by a Cauchy horizon). We illustrate that such models — with CTCs — are *not* necessarily inconsistent by demonstrating self-consistent vacuums for Misner space and a multiply connected de Sitter space in which the renormalized energy-momentum tensor does not diverge as one approaches the Cauchy horizon and solves Einstein's equations. Some specific scenarios (out of many possible ones) for this type of model are described. For example: a metastable vacuum inflates producing an infinite number of (Big-Bang-type) bubble universes. In many of these, either by natural causes or by action of advanced civilizations, a number of bubbles of metastable vacuum are created at late times by high energy events. These bubbles will usually collapse and form black holes, but occasionally one will tunnel to create an expanding metastable vacuum (a baby universe) on the other side of the black hole's Einstein-Rosen bridge as proposed by Farhi, Guth, and Guven. One of the expanding metastable-vacuum baby universes produced in this way simply turns out to be the original inflating metastable vacuum we began with. We show that a Universe with CTCs can be stable against vacuum polarization. And, it can be classically stable and self-consistent if and only if the potentials in this Universe are retarded — which gives a natural explanation of the arrow of time in our universe. Interestingly, the laws of physics may allow the Universe to be its own mother.

PACS number(s): 98.80.+k

I. INTRODUCTION

The question of first-cause has been troubling to philosophers and scientists alike for over two thousand years. Aristotle found this sufficiently troubling that he proposed avoiding it by having the Universe exist eternally in both the past and future. That way, it was always present and one would not have to ask what caused it to come into being. This type of model has been attractive to modern scientists as well. When Einstein developed general relativity and applied it to cosmology, his first cosmological model was the Einstein static universe, which had a static S^3 spatial

**J. R. Gott és Li-Xin Li:
Létrehozhatja-e az
Univerzum önmagát?**

**Interestingly, the law
of physics may allow
the Universe to be its
own mother**

**Érdekes módon
a fizika törvényei
megengedik, hogy
az Univerzum
a saját mamája
legyen.**

arXiv:astro-ph/9712344v1 30 Dec 1997

Végső tanácsaim kezdő időutazóknak:

1/ Örülj, hogy a fizika törvényei lehetővé teszik az utazásodat!

2/ Jól figyelj meg, amit láatsz! Úgysem látod többet...

3/ Ne csinálj semmit!

4/ Tudod mit? Csinálj, amit akarsz! Úgysem számít...

5/ És legfőképp:

**DON'T
PANIC**

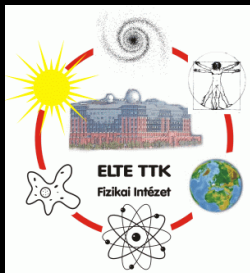

42

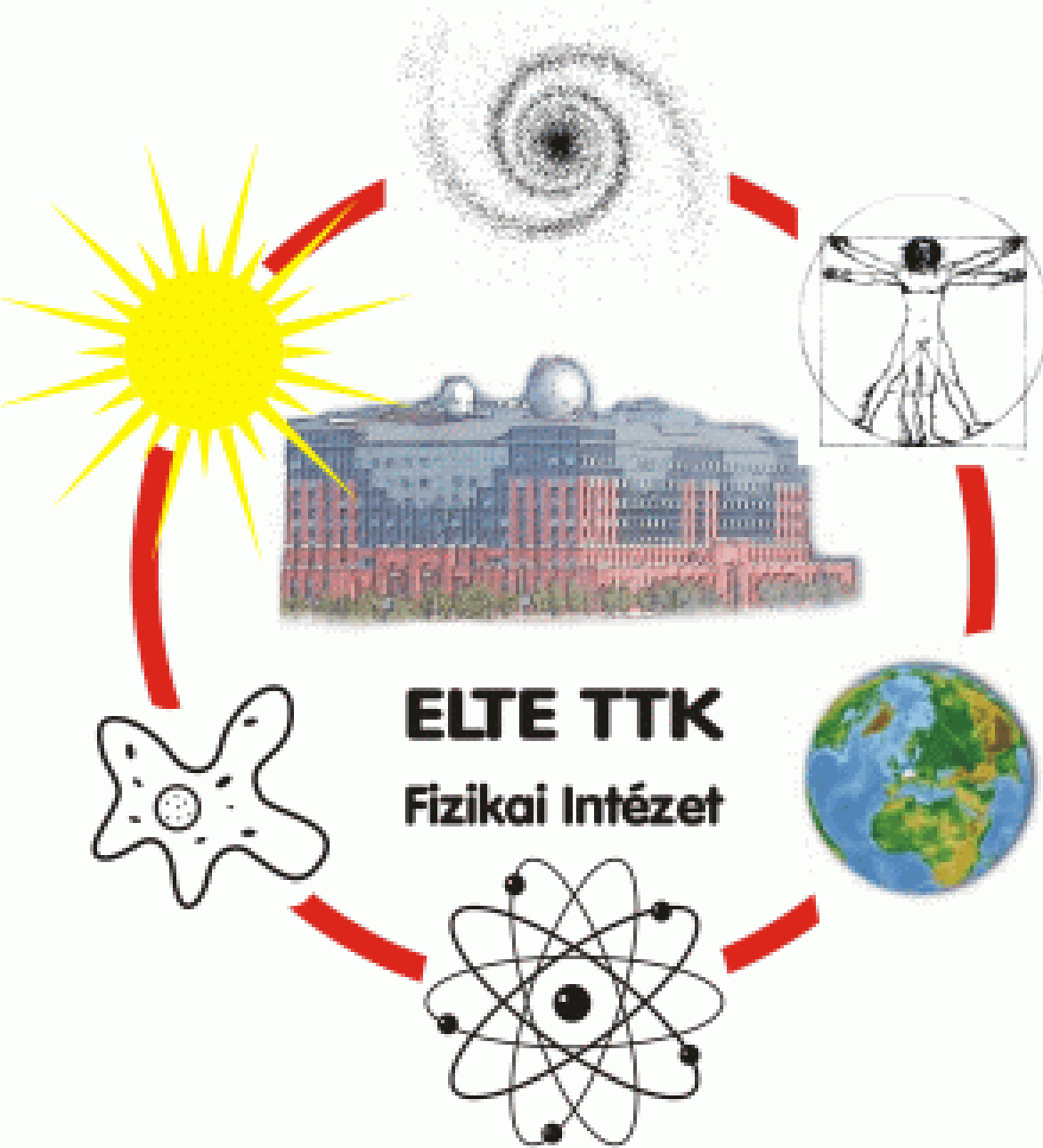
Tanácsok kezdő időutazóknak

Köszönöm a figyelmet!

Az atomoktól a csillagokig

Dávid Gyula
2022. 09. 08.

Az atomoktól a csillagokig (Atomcsill)

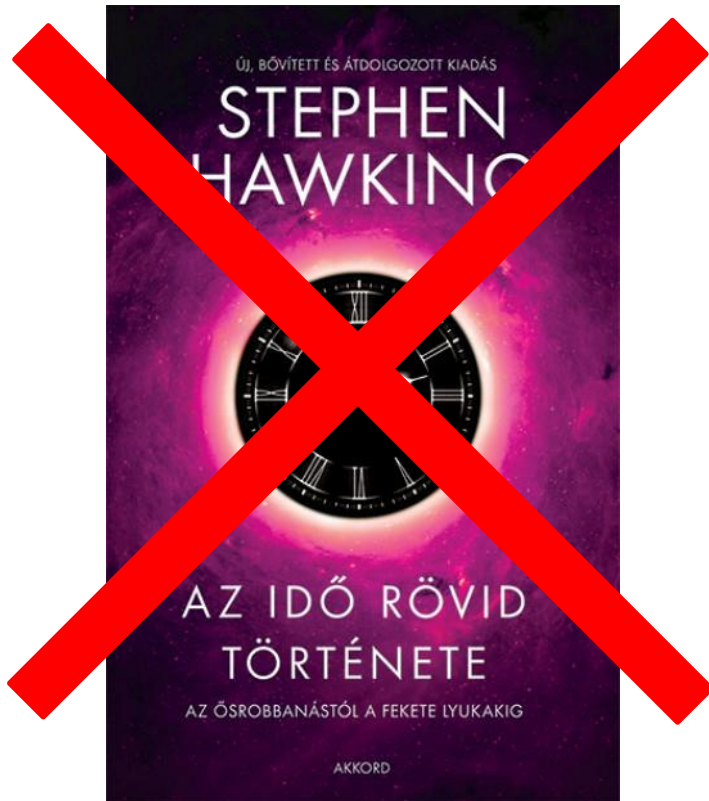
sorozat

**239.
előadása**

2022. 09. 08.

FÜGGELÉK

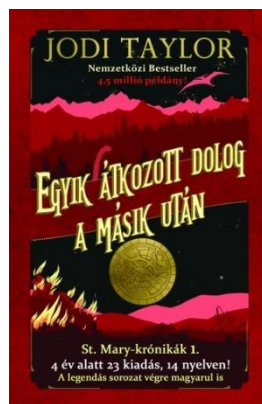
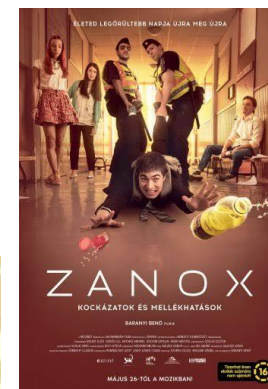
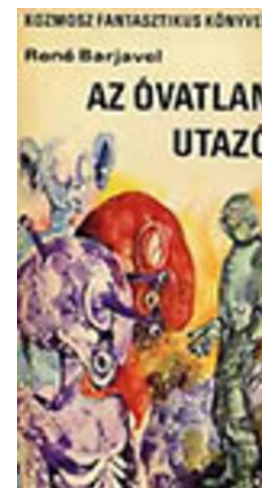
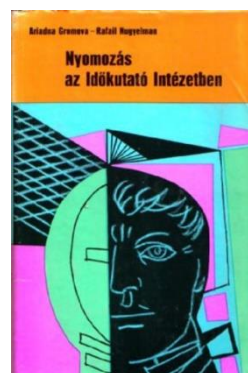
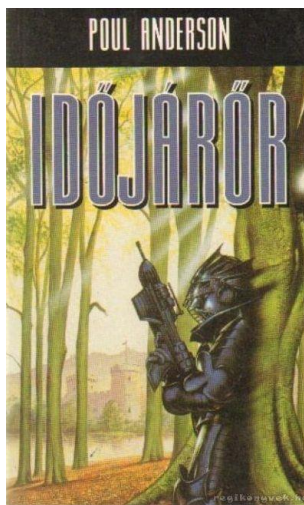
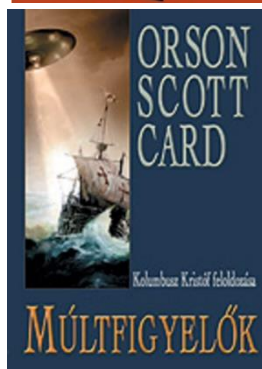
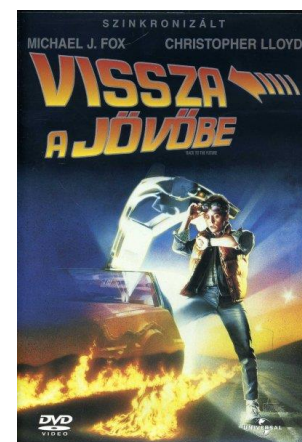
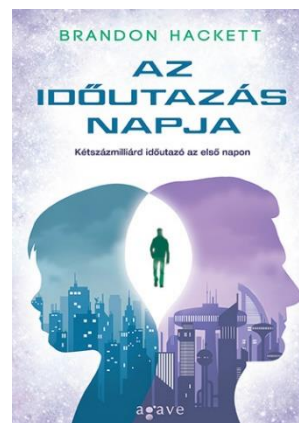
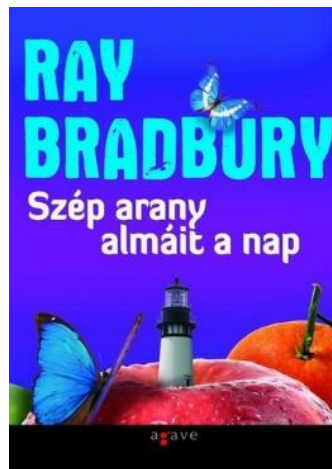
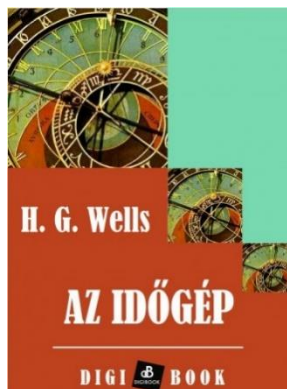

A időutazás rövid története

**Válogatott sci-fik
alapján**

**Még egyszer
köszönöm
a figyelmet!**